

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο -Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

Ακαδημαϊκό Έτος 2013-2014

Διάλεξη – Ερευνητική Εργασία

Δημόσιοι Χώροι Κολύμβησης

Σπουδάστρια:

Ευαγγελία Μωραϊτίδου

Επιβλέπων καθηγητής :Τάσης Παπαϊωάννου

Η παρούσα εργασία έγινε με αφορμή την ενασχόλησή μου επί σειρά ετών με τον αθλητισμό και συγκεκριμένα με την κολύμβηση και την υδατοσφαίριση. Στόχος δεν ήταν η παρουσίαση μόνο αθλητικών εγκαταστάσεων, αλλά μια πιο βαθιά διερεύνηση της σχέσης του ανθρώπου με το υγρό στοιχείο, ως αναψυχή και άθληση στους δημόσιους χώρους κολύμβησης.

Ευχαριστώ τον καθηγητή μου κ. Τάση Παπαϊωάννου για την πολύτιμη βοήθεια και την οικογένεια μου για την στήριξη που μου παρείχαν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή
2. Φιλοσοφική - ψυχολογική ερμηνεία της κολύμβησης
3. Η ερμηνεία του όρου πισίνα
4. Ιστορική αναδρομή
 - 4.1 Τα πρώτα δείγματα κατά την αρχαιότητα
 - 4.2 Εμφάνιση αγωνιστικής κολύμβησης
 - 4.3 Πλωτά λουτρά και πλωτές πισίνες (τέλος 18ου αρχές 19ου)
 - 4.4 Τα "μπάνια του λαού". Θαλάσσια λουτρά
 - 4.5 Η θάλασσα στην πόλη, ένα αποτυχημένο πείραμα στην Αθήνα.
 - 4.6 Ocean pools-rock pools. Alvaro Siza
 - 4.7 Το κίνημα της υγιεινής και η επινόηση της σύγχρονης γυμναστικής
 - 4.7.1 Κοινωνικός χαρακτήρας κολυμβητηρίων στην Αμερική (Τέλη 19ου αρχές 20ου αιώνα)
 - 4.7.2 Το μοντέρνο κίνημα και ο επαναπροσδιορισμός του σώματος
 - 4.7.3 Κολυμβητικές εγκαταστάσεις στο Παρίσι του μεσοπολέμου
5. Κολυμβητικές εγκαταστάσεις και Ολυμπιακοί Αγώνες. Μορφολογική Εξέλιξη
 - 5.1 Εννοιολογικός συμβολισμός
 - 5.2 Μορφολογικός συμβολισμός
6. Θέματα οικολογίας και περιβάλλοντος (eco swimming pools-natural pools)

7. Εγκαταστάσεις δημόσιων χώρων κολύμβησης ως μέσω διεκδίκησης των υδάτινων πόρων
 - 7.1 Γεινίαση _ στο όριο
 - 7.1.1 Havnbad Island Brygge, Copenhagen
 - 7.1.2 Badboot, Antwerp
 - 7.2 Πρόβολος _ πέρα από το όριο
 - 7.2.1 Faaborg Harbor Bath, Denmark
 - 7.2.2 The KasturpSøbad project, Copenhagen
 - 7.3 Γέφυρα _ κοινός τόπος
 - 7.3.1 Badeschiff, Berlin
 - 7.3.2 + pool, NYC
 - 7.3.3 Dublin Docklands Bath
8. Ανακύκλωση-Επανάχρηση και πισίνα στα κέντρα των πόλεων
9. Η Ελληνική πραγματικότητα, τα πρώτα σύγχρονα κολυμβητήρια
10. Επίλογος- Συμπεράσματα
11. Βιβλιογραφία

1 • Εισαγωγή

Η σχέση του ανθρώπου με το υδάτινο στοιχείο είναι διαχρονική και διαπολιτισμική. Το νερό μπορεί να θεωρηθεί ως το σημαντικότερο στοιχείο συσχέτισης του ανθρώπου με το περιβάλλον. Αποτελεί στοιχείο ζωής και θανάτου. Ο άνθρωπος αντιμετώπιζε το νερό πάντα με ευλάβεια και σεβασμό. Η αναζήτηση της σχέσης αυτής, μας ταξιδεύει από, την μυθολογία και τις θρησκευτικές αντιλήψεις στην κοινωνική βιολογία, την ψυχολογία και τις ιδεολογίες.

«...η σχέση με το σώμα όπως και η σχέση με οτιδήποτε αποκαλούμε φυσικό αποτελούν αποφάσεις πολιτισμικές. Με άλλα λόγια, δεν υπάρχει εμπειρία της φύσης, εμπειρία του νερού, εμπειρία του σώματος ανεξάρτητη από τον πολιτισμό που αποκτά αυτή την εμπειρία».¹

Ενώ το ζήτημα της θεραπευτικής ιδιότητας του νερού και των λουτρικών εγκαταστάσεων έχει απασχολήσει πολλούς μελετητές, παραδόξως, για την έννοια της κολύμβησης και τη δημιουργία χώρων κατάλληλων για αυτή την δραστηριότητα, δεν υπάρχουν πολλές αναφορές.

Υπό αυτή την έννοια, η παρούσα διάλεξη επιχειρεί την διερεύνηση της σχέσης του ανθρώπου με το υδάτινο στοιχείο, μέσα όμως από το πρίσμα της κολύμβησης ως ανθρώπινη δραστηριότητα για αναψυχή, ευεξία, άθληση ή επειδή αυτό επιβάλλονταν εκ των πραγμάτων, όπως για παράδειγμα στους πολεμιστές ως μέρος της στρατιωτικής εκπαίδευσης. Την φιλοσοφική και ψυχολογική θεώρηση της κολύμβησης ως μια πράξη ευχαρίστησης. Η μελέτη

του ίδιου του όρου “πισίνα” έχει διαφορετικές ερμηνείες με την πάροδο του χρόνου καθιστώντας το θέμα ακόμα πιο γοητευτικό.

Μέσα από την ιστορική αναδρομή, παρουσιάζεται η εξέλιξη των κολυμβητικών εγκαταστάσεων, με την ευρύτερη όμως έννοια των δημόσιων χώρων κολύμβησης. Το κοινωνικό, οικονομικό αλλά και πολιτισμικό πλαίσιο που διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην μετατροπή των λουτρικών εγκαταστάσεων σε χώρους κολύμβησης και αναψυχής

Από τα πρώτα δείγματα επαφής του ανθρώπου με το υγρό στοιχείο κατά την αρχαιότητα μέχρι την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και την επανεμφάνιση της κολύμβησης στις πρώτες πλωτές κατασκευές στο τέλος 18^{ου} αρχές 19^{ου} αιώνα στην Ευρώπη.

Τις εγκαταστάσεις θαλάσσιων λουτρών στην Ελλάδα αλλά και των κολυμβητικών δεξαμενών στις παράκτιες περιοχές όπου η κολύμβηση στην θάλασσα δεν είναι πάντα ασφαλής. Κατασκευές που αναφέρονται σε παραλίες που βρέχονται από ωκεανούς, με την πλειοψηφία αυτών να βρίσκονται στην Αυστραλία αλλά με την πιο αξιόλογη, λόγω ιδιαίτερου αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος, αυτή του Alvaro Siza στην Πορτογαλία.

Εξετάζεται η εξάπλωση των κολυμβητηρίων και η θεώρησή τους ως στοιχείο του αστικού σχεδιασμού και η συμβολή σε αυτό του κινήματος της υγιεινής αλλά και της επιπόνησης της σύγχρονης γυμναστικής.

¹ Γάκη Γεωργία, Σταματογιαννάκη Ελένη, “Περί ύδατος και λουτρών. Το νερό και το σώμα”, Διάλεξη 2006. ΕΜΠ

Οι εννοιολογικοί και μορφολογικοί συμβολισμοί στην αρχιτεκτονική των εγκαταστάσεων κολυμβητηρίων των Ολυμπιακών Αγώνων και πως αυτοί εκφράζονται μέσα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα. Η τεχνολογική εξέλιξη και τα νέα υλικά, δίνουν τη δυνατότητα στις σύγχρονες εγκαταστάσεις, σχεδιαστικά και μορφολογικά, να απαντούν σε πολλές προκλήσεις που τίθενται στον σχεδιασμό αυτών των μνημειωδών κατασκευών. Οι εγκαταστάσεις αυτές, δίνονται μετά το πέρας των αγώνων στην χρήση του κοινού και αποτελούν με την ευρύτερη έννοια δημόσιους χώρους κολύμβησης και αναψυχής, εξετάζεται λοιπόν η μετά ολυμπιακή τους χρήση.

Το περιβαλλοντικό κίνημα και η οικολογική συνείδηση οδήγησαν στην ανεύρεση φυσικών τρόπων καθαρισμού του νερού των κολυμβητικών δεξαμενών οδηγώντας σε μια νέα τάση, αυτή των eco swimming pools - natural pools.

Παρουσιάζονται νέες προτάσεις με παραδείγματα από την Ευρώπη και την Αμερική, όπου οι δημόσιοι χώροι κολύμβησης λειτουργούν και ως «κοινωνικοί πυκνωτές» δίνοντας πνοή σε υποβαθμισμένες περιοχές της πόλης.

Στις αναπλάσεις κεντρικών περιοχών πρώην βιομηχανικών λιμανιών όπως για παράδειγμα η Κοπεγχάγη και τα docklands του Δουβλίνου, όπου η σύνδεση του αστικού ιστού με το λιμάνι είναι ζητούμενο, οδήγησαν στην αναβίωση των παλιών πλωτών κολυμβητικών δεξαμενών και θαλάσσιων λουτρών. Προσωρινές κατασκευές που χρησιμοποιούν ως δομική μονάδα τον κάδο (dumpster pool), ένα στοιχείο της καθημερινότητας στην πόλη, ακόμα και η ανατρεπτική πρόταση επανάχρησης ενός

παλιού και εγκαταλειμμένου σταθμού του μετρό στο Παρίσι σε πισίνα.

Τέλος αναφέρεται η σύγχρονη Ελληνική πραγματικότητα όσον αφορά τις κολυμβητικές δεξαμενές και το πρόβλημα της βιωσιμότητας τους στην περίοδο της οικονομικής κρίσης που διανύουμε.

2. Φιλοσοφική – ψυχολογική ερμηνεία της κολύμβησης

«Η κολύμβηση είναι εφόδιο που παρέχει ασφάλεια στο υδάτινο περιβάλλον και προάγει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την υγεία. Η επαφή του ανθρώπου με το νερό προσφέρει σωματική και ψυχική ευεξία.»²

Η επαφή με το νερό και η εμπειρία της κολύμβησης, είναι απόλυτα συνυφασμένη με την ιστορία της ίδιας της ζωής, καθώς τα πρώτα έμβια όντα εμφανίστηκαν στους αρχέγονους ωκεανούς.

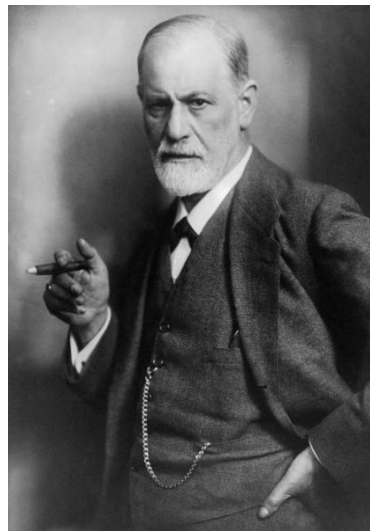
Είναι αποτυπωμένη στο DNA του ανθρώπου που από τους πρώτους μήνες της ύπαρξής του είναι προστατευμένος και πλέει σε ένα μικρό και αποκλειστικά δικό του υδάτινο κόσμο. Η επίδραση αυτή διαρκεί μέχρι και τους πρώτους τέσσερις μήνες της ζωής του, που υποσυνείδητα νοιώθει οικεία στο νερό μέχρι να αποκτήσει την φοβία του πνιγμού και η κολύμβηση γίνει μια τέχνη που πρέπει να διδαχθεί. (εικ. 1)

Ο **Sigmund Freud** είχε συσχετίσει την έλλειψη βαρύτητας με την αίσθηση της «αιωνιότητας», ως κάτι χωρίς όρια «απέραντο σαν τον ωκεανό».

Ο Ψυχολόγος **Sándor Ferenczy** επεξεργάστηκε την ιδέα αυτή του Freud σε ένα άρθρο το 1924 που ονομαζόταν "**Thalassa**" όπου συνδύασε την μνήμη του μωρού που νανουρίζεται στην αγκαλιά της μάνας, με την δική του ιδέα περί "αναμνήσεων" από την διαμονή στην μήτρα.



[εικ. 1]: Baby swimming



[εικ. 2] : Sigmund Freud

² Sato D, Kaneda K, Wakabayashi H, Nomura T. (2007). The water exercise improves health-related quality of life of frail elderly people at day service facility. *Quality of Life Research* 16(10):1577-1585.)

Η ανάγκη αυτή της επαναφοράς στην πρότερη κατάσταση της ηρεμίας στην μήτρα, απασχόλησε και τον **Salvador Dali**. Η αφοσίωση του Dalí στην αμφισβήτηση της λογικής με την ανάπτυξη της **παρanoiκής - κριτικής μεθόδου**, τον οδήγησε να αναπτύξει την θεωρία της σωτήριας έλλειψης βαρύτητας, συμβάλλοντας έτσι καταλυτικά στην θεώρηση της κολύμβησης ως πράξη ευχαρίστησης. Υποστήριζε ότι η αίσθηση της πτήσης και της επίπλευσης μπορούν σήμερα να αποτελέσουν καλύτερες εμπειρίες από ότι στην μήτρα.³ Αναφερόμενος στην απότομη πτώση στο κενό που βιώνουμε πολλές φορές κατά την διάρκεια του ύπνου, θεώρησε ότι είναι η αυτόματη ανάκληση από την αγχώδη εμπειρία της γέννας και την έξοδο από τον «Παράδεισο». Απεναντίας, τα ευχάριστα όνειρα όπου το σώμα πετάει, μας γεμίζουν με αισθήματα ευεξίας και θυμίζουν την παραμονή στην μήτρα σε περιβάλλον έλλειψης βαρύτητας. (εικ. 3)



[εικ. 3.] : Dali in a Egg, Philippe Halsman, 1942

Η πτώση μπορεί να παρομοιαστεί με την κατάδυση, όπου το νερό απορροφάει τους κραδασμούς και υποδέχεται σταδιακά τον καταδυόμενο σε ένα εξίσου φιλικό περιβάλλον, στον νέο «Παράδεισο». Η δε πτήση ,με την επίπλευση- κολύμβηση.

Απεναντίας η θεώρηση της κολύμβησης ως μια αναγκαστική πράξη, την συναντάμε σε πολεμικές πράξεις, όπου η σωτηρία και η διαφυγή από τον κίνδυνο οδηγούν στην αναγκαστική φυγή στο υγρό στοιχείο. Η κολυμβητική ικανότητα αποτελούσε λοιπόν μέρος της στρατιωτικής εκπαίδευσης όπως θα δούμε και παρακάτω.

³ Thomas A. P. van Leeuwen, *The Springboard in the Pond, An Intimate History of the Swimming Pool*, (The MIT Press 1999), σελ. 16

3. Η ερμηνεία του όρου πισίνα

Προσπαθώντας να ερμηνεύσουμε τον όρο πισίνα θα διαπιστώσουμε ότι, ανάλογα με την χρονική περίοδο, σημαίνει εντελώς διαφορετικά πράγματα. Ο γαλλικός όρος **Piscine** (λατινικά piscina) σήμαινε αρχικά λίμνη με ψάρια. Αργότερα, ο Quatremère de Quincy έδωσε δύο ερμηνείες για την πισίνα. Δεξαμενή για ψάρια που προορίζονται για εμπορία και για οικιακή κατανάλωση, ενώ αργότερα, ως διακοσμητικό στοιχείο στους κήπους ευκατάστατων Ρωμαίων που λειτουργούσαν ως δεξαμενές (cistern) για την φύλαξη πόσιμου νερού. Αναφορές υπάρχουν και για τα Ρωμαϊκά λουτρά όπου μπορούσε να βρεθεί μαζί με τις άλλες εγκαταστάσεις, μια πισίνα ή το κοινό λουτρό.

Με την επικράτηση του Χριστιανισμού και από τον 3^ο αιώνα όπου καθιερώνεται η διαδικασία της βάπτισης, η πισίνα είναι περισσότερο γνωστή ως **κολυμβήθρα**. Στην αρχή ως μόνιμη κατασκευή στα βαπτιστήρια. (εικ. 4)

Αργότερα, την Μεσοβυζαντινή περίοδο (7^{ος} -1204), τα βαπτιστήρια καταργούνται ως ξεχωριστές εγκαταστάσεις και εμφανίζονται οι μαρμάρινες και στην συνέχεια κατά την Μεταβυζαντινή περίοδο (1204-1453) οι μεταλλικές κολυμβήθρες. Πολύ αργότερα το 1885 εμφανίζεται ως δεξαμενή αρκετά μεγάλη να χωρέσει ένα ή δύο άτομα να βυθιστούν στο νερό περιέχει.⁴ Βέβαια, την σημερινή έννοια της πισίνας ως κολυμβητική δεξαμενή, πρέπει να την απόκτησε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

⁴ Thomas A. P. van Leeuwen, *The Springboard in the Pond, An Intimate History of the Swimming Pool*, (The MIT Press 1999)

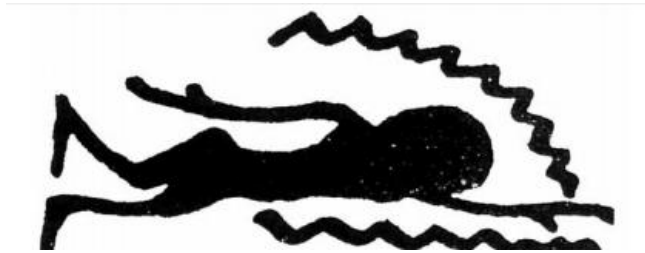


[εικ.4]: Βαπτιστήριο παλαιοχριστιανικής περιόδου στην Εκατονταπυλιανή στην Πάρο, 16^{ος} αιώνας

4. Ιστορική αναδρομή

4.1 Τα πρώτα δείγματα κατά την αρχαιότητα

Οι πρώτες πληροφορίες για την κολύμβηση, που έφεραν στο φως οι αρχαιολογικές μελέτες και έρευνες, έρχονται από τα βάθρα των αιώνων. Οι Αιγύπτιοι, οι Ασσύριοι, οι Έλληνες και οι Ρωμαίοι ήταν λαοί που επιδίδονταν στην κολύμβηση για λόγους αναψυχής αλλά και εκγύμνασης. (εικ. 5)



[εικ. 5]: Κολυμβητής σε Αιγυπτιακό ιερογλυφικό

Η πρώτη δημόσια δεξαμενή νερού είναι το «Μεγάλο Λουτρό» (the "Great Bath") στο Μοχέντζο Ντάρο στην σημερινή περιοχή του Πακιστάν η οποία κτίστηκε περίπου το 2600 π.χ. Αν και έχει διαστάσεις 12x7μ. και μέγιστο βάθος 2,43μ., η χρήση της δεν είναι απολύτως εξακριβωμένη. (Θρησκευτικές τελετές, λουτρά). (εικ. 6)



[εικ.6]: Το «Μεγάλο Λουτρό» the "Great Bath" στο Mohenjo-Daro

Στην Αρχαία Ελλάδα η άθληση ήταν ευρύτερη κοινωνική πρακτική. Η κολύμβηση δε αποτελούσε στοιχείο παιδείας, κοινωνικής καταξίωσης και στρατιωτικής εκπαίδευσης. Για το λόγω αυτό ο Πλάτωνας θεωρούσε «αγράμματο» όποιον δεν ήξερε να κολυμπά. Είναι γνωστή άλλωστε η αρχαία φράση: ο μη επιστάμενος μήτε νειν (να κολυμπά) μήτε γράμματα, απαίδευτος εστί και βάρβαρος⁵.

Αναφορές που σχετίζονται με την κολύμβηση συναντάμε τόσο στην μυθολογία (Ο Θησέας βουτά για να βγάλει από τον βυθό το δακτυλίδι του Μίνωα) όσο και από τον Όμηρο που περιγράφει τον Οδυσσέα ως δεινό κολυμβητή, μεταξύ των άλλων ικανοτήτων του, αφού κατάφερε να γλιτώσει από το ναυάγιο του πλοίου του έξω από τις ακτές

⁵ Περιοδικό Ναυτική Ελλάς, άρθρο Πέτρος Λινάρδος, Σεπτέμβριος 2005

της Κέρκυρας και να βγει ημιθανής στη ξηρά όπου τον περιέθαλψαν η Ναυσικά και οι θεραπευαίνιδες της κοπέλες των Φαιάκων⁶

Η αγάπη των Αρχαίων Ελλήνων για την θάλασσα προκύπτει από το γεγονός ότι η ήταν ένας κατεξοχήν ναυτικός λαός. Η ικανότητα της κολύμβησης ήταν θέμα επιβίωσης. Ο Ηρόδοτος είχε καταγράψει την διάσωση των περισσοτέρων Ελλήνων, όταν βούλιαζαν οι τριήρεις στην Ναυμαχία της Σαλαμίνας, λόγω της καλής γνώσης κολύμβησης σε αντίθεση με τους «βάρβαρους» Πέρσες.⁷

Πεδίο εξάσκησης ήταν κυρίως οι θάλασσες και τα ποτάμια που επίσης πρόσφεραν αυτή την δυνατότητα, αλλά όπως φαίνεται, μόνο οι Σπαρτιάτες στα πλαίσια της στρατιωτικής τους εκπαίδευσης και συνεχούς ετοιμότητας κολυμπούσαν στον Ευρώτα ποταμό⁸. Παρά την σχέση που είχαν οι αρχαίοι Έλληνες με την κολύμβηση, δεν έχουν βρεθεί πολλές εγκαταστάσεις που να τεκμηριώνεται η λειτουργία τους ως κολυμβητικές δεξαμενές. Η διαπίστωση αυτή βέβαια δικαιολογείται σε μια χώρα με μεγάλη ακτογραμμή και πλήθος νησιών. Στα «Γυμνάσια» υπήρχαν ανοικτές δεξαμενές- μεγάλοι λουτήρες για τον καθαρισμό των αθλητών και για ψυχοσωματική απόλαυση. Εξαιρεση αποτελούν οι δύο δεξαμενές, «κολυμβήθρες» (αρχαιοελληνική λέξη που μεταφορικά πέρασε μετέπειτα στην χριστιανική διαδικασία της βάπτισης), που έφεραν στον φώς οι αρχαιολογικές ανασκαφές στην περιοχή της Αρχαίας Ολυμπίας. Το πρώτο εύρημα είναι μικρό για τα σημερινά δεδομένα, μήκους 4,19μ. και βάθους μόνο

1,38μ., το δεύτερο όμως αρκετά σημαντικό, αφού πρόκειται για μια υπαίθρια δεξαμενή-πισίνα του 5^{ου} αιώνα δίπλα στον Κλάδεο ποταμό, διαστάσεων περίπου 24X16 μ. και βάθους γύρω στο 1,60 μ.

Ανάλογη κατασκευή έχουν ανακαλύψει Ιταλοί αρχαιολόγοι και στην Ποσειδωνία (Paestum), αποικία των Συβαριτών, στη Νότιο Ιταλία, μεγέθους 50x20 μ., (όσο μια Ολυμπιακών διαστάσεων πισίνα)!, με διαβάθμιση βάθους του πυθμένα με το βαθύτερο τμήμα στο μέσο της πισίνας⁹. Δεν είναι τυχαίο ότι από την Ποσειδωνία μας έχει διασωθεί μια από τις πιο χαρακτηριστικές αρχαίες παραστάσεις του 5ου αι. π.Χ., που απεικονίζει έναν νεαρό να κάνει με άψογη τεχνική, ένα εντυπωσιακό άλμα κατάδυσης από κτιστό ψηλό βατήρα. (εικ.7).

⁹ Ο Bruce Wigo, Πρόεδρος του ISHOF, παρουσιάζει την πιο παλιά πισίνα του κόσμου, διαστάσεων 50X20 μ. στην αρχαία Ποσειδωνία της Κάτω Ιταλίας. (Paestum).[http://www.youtube.com/watch?feature=player_em](http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=f1YvCraNFx8)

⁶ Στο ίδιο

⁷<http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=174767>

⁸ <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=466697>



[εικ.7]: Έγχρωμη τοιχογραφία στην Ποσειδωνία (αρχαία ελληνική αποικία της Κάτω Ιταλίας, 470 π.χ. MUSEO PAESTUM ITALIA

Παρά την αγάπη των Ελλήνων για την κολύμβηση ως παιδαγωγικό στοιχείο αλλά και ως πολεμική ικανότητα, ελάχιστα γνωρίζουμε για την διεξαγωγή αγώνων. Από γραπτά του Πausανία το 2^ο αιώνα π.χ., έχουμε την περιγραφή μιας και μοναδικής περίπτωσης τέλεσης αγώνων που διεξήγοντο κάθε χρόνο στην Ερμιόνη (Αργολίδας) προς τιμή του θεού Διόνυσου του Μελαναίγιδος. Οι αγώνες αυτοί ονομάζονταν «άμιλλα κολύμβου» και τελούνταν στην θάλασσα.¹⁰

¹⁰ Αλμπανίδης Ευάγγελος, "Η ιστορία της άθλησης στον αρχαίο Ελληνικό κόσμο" Θεσσαλονίκη 2004, εκδόσεις Σάλτο.

Στην αρχαία Ρώμη η κολύμβηση ήταν μια καθημερινή συνήθεια άσκησης. Αγώνες κολύμβησης οργανώνονταν στο ποταμό Τίβερη με συμμετοχή συνήθως αξιωματούχων. Ο Ιούλιος Καίσαρας ήταν φίλος της κολύμβησης και πολύ καλός κολυμβητής.¹¹

4.2 Εμφάνιση αγωνιστικής κολύμβησης

Από την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας¹², έως την περίοδο του Διαφωτισμού (τέλη 17^{ου} αρχές 18^{ου} αιώνα), η έννοια της κολύμβησης, ακόμα και της υγιεινής και του λουτρού, ήταν πρακτικές που δεν άρμοζαν με τις ιδεοληψίες της εποχής. Η θρησκευτική σεμνοτυφία του μεσαίωνα δεν επέτρεπε την θέαση του γυμνού σώματος. Η πίστινα όσον αφορά το περιεχόμενο της από κοσμική έγινε θρησκευτική μέχρι να ξαναγίνει και πάλι κοσμική. Η σχέση του ανθρώπου έτσι με το νερό πέρασε από θρησκευτική

¹¹ <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=466697>

¹² Τα χρονικά όρια δεν είναι απολύτως σαφή Α) Άλλοι υποστηρίζουν το έτος 330 που μεταφέρθηκε η πρωτεύουσα από την Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη.

Β) Άλλοι υποστηρίζουν το έτος 395 που ο Θεοδόσιος χώρισε την Ρωμαϊκή αυτοκρατορία σε Ανατολική και Δυτική η πρώτη με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη και η δεύτερη με πρωτεύουσα το Μιλάνο αρχικά και στην συνέχεια την Ραβέννα.

Γ) Άλλοι υποστηρίζουν το έτος 476 που έπεσε η Ραβέννα (και η πόλη της Ρώμης) στους βαρβάρους με συνέπεια να καταλυθεί η Δυτική Ρωμαϊκή αυτοκρατορία.

Σίγουρα πάντως μεταξύ 5ου και 15ου αιώνα η αυτοκρατορία άλλαξε μορφή.

σε φιλοσοφική, από φιλοσοφική σε πρακτική και αισθητική. Από ιερή σε βλάσφημη και χυδαία¹³

Το κολύμπι ως αναψυχή, επανεμφανίζεται στην Αγγλία κατά το 17ο αιώνα. Ως πρώτη πισίνα της Αγγλίας φέρεται να είναι η **Peerless Pool** στο Λονδίνο¹⁴ που κατασκευάστηκε το **1743** από την μετατροπή υπάρχουσας λίμνης.(εικ. 8)

Το 1837, η Εθνική Κολυμβητική Ένωση της Αγγλίας (National Swimming Society of England) διοργάνωνε αγώνες στο Λονδίνο που εκείνη την περίοδο φιλοξενούσε ήδη έξη κολυμβητικές εγκαταστάσεις¹⁵ Το 1880 η Amateur Swimming Association of Great Britain είχε ήδη 300 κολυμβητικά σωματεία ως μέλη.



[εικ. 8]: Peerless Pool

¹³Thomas A. P. van Leeuwen, *The Springboard in the Pond, An Intimate History of the Swimming Pool*, (The MIT Press 1999) σελ. 8

A-C. Quartemère de Quincy, "Dictionnaire d' Architecture", in *Encyclopédie méthodique* (Paris: Panckoucke, 1788-1825) 3:132

¹⁴ <http://janeaustensworld.wordpress.com/2009/03/04/the-peerless-pool-londons-first-outdoor-public-swimming-pool/>

¹⁵ Robert Crego, *Sport and games of the 18th-19th centuries*, (USA: Greenwood Press, 2003) σελ. 175-176.

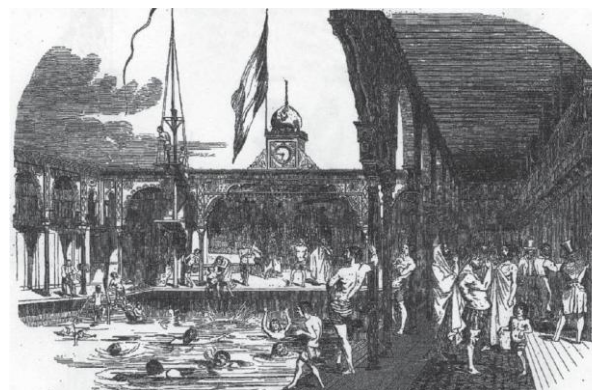
4.3 Πλωτά λουτρά και πλωτές πισίνες (τέλος 18^{ου} αρχές 19^{ου})

Τα πλωτά λουτρά και οι πλωτές πισίνες εμφανίστηκαν την δεκαετία του 1760 και έκτοτε αποτέλεσαν αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής στο ποτάμι. Αφορμή ήταν η θεωρία της ωφέλειας του λουτρού για ιατρικούς λόγους. Το πρώτο πλωτό λουτρό ήταν μια έμπνευσή του ιατρού **Poitevin** το **1760** ο οποίος τοποθέτησε τα θερμά λουτρά του σε μία φορητή γίδα (barge) στον Σηκουάνα. Άλλες πηγές αναφέρουν την Φρανκφούρτη ως γενέτειρα των πλωτών λουτρών ενώ και η Βιέννη δεν άργησε να κατασκευάσει το πρώτο λουτρό στον Δούναβη από τον Joseph Ferro το 1781. Τα λουτρά του Ferro ήταν απλά δυο σειρές από καμπίνες σε μια πλωτή πλατφόρμα. Πρόσβαση το ποτάμι είχε η κάθε καμπίνα από μια τρύπα στην πλατφόρμα όπου ο λουόμενος εκτίθετο για λίγη ώρα στα κρύα και σκοτεινά νερά χωρίς αυτό βέβαια να του προσδίδει κάποια ευχαρίστηση.

Οι πλωτές πισίνες και οι σχολές κολύμβησης που δραστηριοποιούνταν σε αυτές , εμφανίστηκαν 30 χρόνια αργότερα. Είχαν άμεση σχέση με το γεγονός, ότι η Γαλλία την περίοδο εκείνη ανέπτυξε τον μεγαλύτερο στρατό που είχε ποτέ φτιαχτεί και η ανάγκη για κολυμβητές ήταν μεγάλη. Η αφορμή λοιπόν ήταν η εκπαίδευση για στρατιωτικούς σκοπούς. Η πρώτη πλωτή πισίνα κατασκευάστηκε από τον δάσκαλο κολύμβησης Barthélémy Turquin το 1786.

Η σχολή του έγινε αργότερα ευρέως γνωστή με το όνομα του γαμπρού του Deligny.¹⁶

Τα **Bains Deligny** ήταν μια κατασκευή βασισμένη σε μια φορητή γίδα 106 x 30 μ. η οποία εν μέρει έπλεε και μερικώς ήταν στερεωμένη σε ξύλινους πασσάλους. Στο κατάστρωμα υπήρχαν 340 καμπίνες ενώ φιλοξενούνταν και άλλες λειτουργίες όπως καφέ και εστιατόρια. Το 1801 ιδρύθηκε η σχολή κολύμβησης και έως το 1840 συγκέντρωνε την αφρόκρεμα του Παρισιού, μέχρι τη στιγμή που αναγκάστηκε να το πουλήσει λόγω των υπέρογκων δαπανών συντήρησης. (εικ.9)



[εικ. 9]: Bains Deligny 1850

Μετά τις ανακατασκευές του 1937 έγινε και πάλι δημοφιλής προορισμός στους κοσμικούς κύκλους του Παρισιού ενώ τον Ιούλιο του 1993 βυθίστηκε.¹⁷ (εικ.10)

¹⁶ Thomas A. P. van Leeuwen, *The Springboard in the Pond, An Intimate History of the Swimming Pool*, (The MIT Press 1999) σελ. 21

¹⁷ <http://db.flexibilni-architektura.cz/o/201?page=5&>

Μεγάλη παράδοση στην κατασκευή πλωτών εγκαταστάσεων για στρατιωτικούς σκοπούς είχε και η Αυστρία και η Πρωσία.



[εικ.10]: Bains Deligny 1968

Οι κάτω χώρες, όπως η Ολλανδία, εμφάνισαν και αυτές μια ισχυρή παράδοση στις πλωτές πισίνες, όπως άλλωστε ήταν αναμενόμενο. Η σχέση τους άλλωστε με το στοιχείο του νερού στην πόλη είναι ισχυρή.

Οι πλωτές πισίνες αργότερα αντικαταστάθηκαν από κλειστές η ανοικτές πισίνες. Η πρώτη κολυμβητική δεξαμενή το **Dianabad** (σε αντιδιαστολή με τον όρο λουτρό (bath) που χρησιμοποιούνταν συνήθως), κατασκευάστηκε στην Βιέννη το **1842** και ήταν η μεγαλύτερη κλειστή πισίνα της εποχής.

Στην Βρετανία οι λουτρικές αυτές εγκαταστάσεις αντίθετα με τις άλλες ευρωπαϊκές πόλεις απευθύνονταν στην εργατική τάξη. Η βιομηχανική επανάσταση οδήγησε

πολλούς μετανάστες στην Αγγλία που εγκαταστάθηκαν σε παραγκουπόλεις χωρίς χώρους υγιεινής. Το 1842 η λουτρική εγκατάσταση στο Λίβερπουλ ήταν εξοπλισμένη με δημόσιο πλυσταριό και εκτός από τον διαχωρισμό μεταξύ ανδρών και γυναικών, υπήρχε και ταξικός διαχωρισμός.¹⁸ Το 1847 το Paddington Bath House ήταν το πρώτο μιας σειράς κολυμβητηρίων , μετά και την σχετική νομοθεσία που επέτρεπε την κατασκευή τέτοιων χώρων και συνδύαζε τόσο το λουτρό όσο και τις κολυμβητικές εγκαταστάσεις.

Μετά το 1890 όπου η μόλυνση μετέτρεψε τα ποτάμια της Βρέμης, του Αμβούργου, του Άμστερνταμ και του Παρισιού ακατάλληλα για κολύμβηση ξεκίνησε η αναζήτηση λουτρικών χώρων προς την θάλασσα (κάτι που είχαν κάνει ήδη το 1858 στο λιμάνι της Τεργέστης με το κολοσσιαίο πλωτό λουτρό Bagno Maria) ή σε χερσαίες κατασκευές.

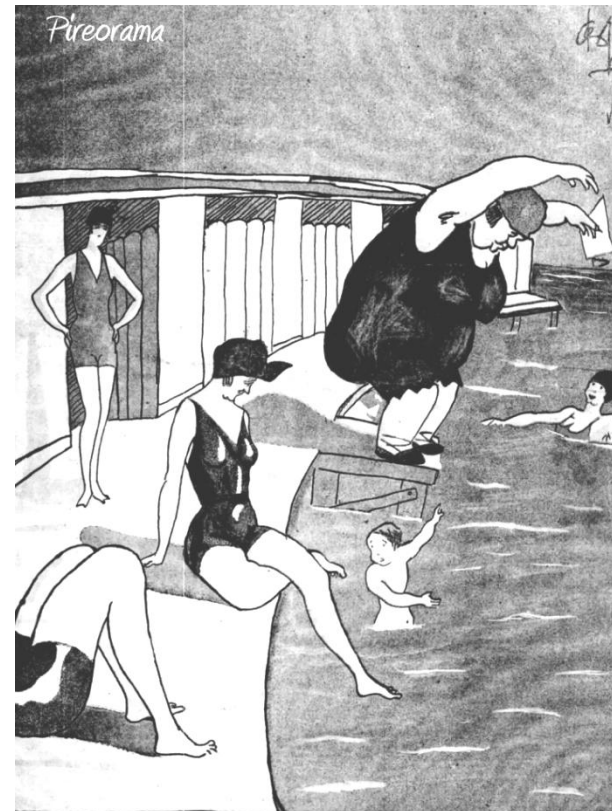
Άλλωστε και στην Ελλάδα, που η ακτογραμμή της προσφέρεται, τα θαλασσινά μπάνια έκαναν την εμφάνιση τους το 1840, όπως θα δούμε παρακάτω.

¹⁸ Thomas A. P. van Leeuwen, *The Springboard in the Pond, An Intimate History of the Swimming Pool*, (The MIT Press 1999) σελ. 44

4.4 Τα “μπάνια του λαού”. Θαλάσσια λουτρά.

Το **1840** στον Πειραιά λειτουργεί για πρώτη φορά οργανωμένη παραλία στο **Πασαλιμάνι** με παραπήγματα αποδυτηρίων. Η κατασκευή ξύλινων καμπίνων σε πασσάλους, από τον τότε Δήμαρχο Σερφιώτη, τοποθετήθηκε σε κεντρικό σημείο, ώστε να εξυπηρετούνται όλοι οι κάτοικοι του Πειραιά, παρά την ακαταλληλότητα του βυθού. Τα θαλάσσια λουτρά έγιναν η νέα μόδα στους κοσμικούς κύκλους αλλά το κόστος μετακίνησης από την Αθήνα ήταν αρκετό υψηλό και δεν θα μπορούσαν να θεωρηθούν «μπάνια του λαού». Τα ξύλινα αυτά λουτρικά παραπήγματα μέσα στο νερό δικαιολογούνται από την ανάγκη της εποχής για διακριτικότητα. Κυρίως ο γυναικείος πληθυσμός έπρεπε να κρατηθεί μακριά από τα αδιάκριτα βλέμματα των ανδρών. Το 1842 μετά από έντονη θαλασσοταραχή τα αποδυτήρια στο Πασαλιμάνι καταστρέφονται.

Το **1869**, με την κατασκευή του σιδηροδρόμου Αθήνας-Πειραιά δημιουργούνται εγκαταστάσεις θαλάσσιων λουτρών και στον όρμο του **Νέου Φαλήρου**. Οι Αθηναίοι δείχνουν την προτίμησή του στις νέες εγκαταστάσεις, (που είναι πλέον πιο εύκολα προσβάσιμες εγκαταλείποντας τον Πειραιά.¹⁹(εικ.11,12)



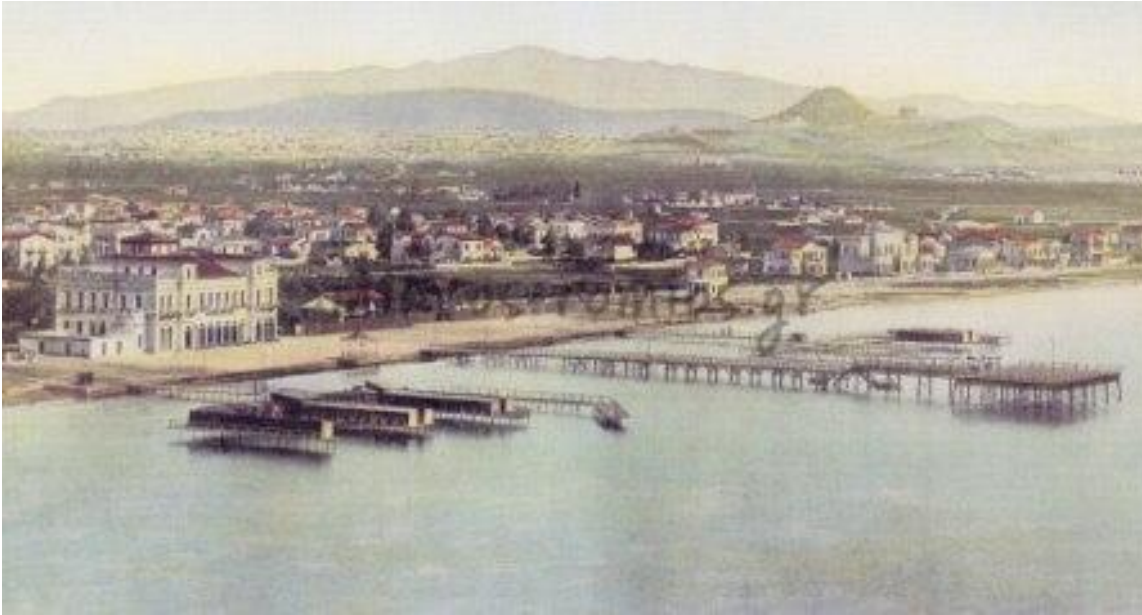
[εικ.11]: Σκίτσο που απεικονίζει τις καμπίνες των λουτρών του Φαλήρου

¹⁹ http://pireorama.blogspot.gr/2012/03/blog-post_22.html

Δημόσιοι Χώροι Κολύμβησης

Το 1917 εξαιτίας της μόλυνσεως της θάλασσας από τους υπονόμους και κυρίως από του διαβόητου χημικού εργοστασίου Σουδάν το Νέο Φάληρο παρακμάζει και οι λουτρικές εγκαταστάσεις κλείνουν.²⁰

Πολύ αργότερα το **1920** καθιερώθηκε το «**μπαιν μιξτ**» που επέτρεπε την από κοινού χρήση της παραλίας από άνδρες και γυναίκες.



[εικ.12]: Άποψη του Φαλήρου με τα θαλασσινά λουτρά αρχές 20^{ου} αιώνα

²⁰ Κ. Μπίρη, *Αι Αθήναι, από του 19^{ου} εις τον 20^{ον} αιώνα*, Μελισσα, 1966, σελ.197

4.5 Η Θάλασσα στην πόλη, ένα αποτυχημένο πείραμα στην Αθήνα.

Το 1878 ο πολυμήχανος καθηγητής μαθηματικών του Πολυτεχνείου, Αντώνιος Δαμασκηνός αποφάσισε να μεταφέρει τη «θάλασσα» στην πόλη και κατασκευάζει τα λουτρά στις όχθες του Ιλισού στην περιοχή Δουργούτι (σήμερα Νέος Κόσμος). Παρακινούμενος από τα οφέλη για την υγεία του θαλασσινού νερού και τα ανάλογα εγχειρήματα στο Παρίσι, τη Βιέννη, το Βερολίνο και το Μπράιτον της Αγγλίας, κατασκευάζει δύο μεγάλων διαστάσεων δεξαμενές που τροφοδοτούνται από θαλασσινό νερό. Για το λόγο αυτό εγκαθιστά ατμοκίνητο αντλιοστάσιο στην ακτή του Φαλήρου και τρεις μικρές δεξαμενές στην παραλία που διυλίζουν το νερό πριν την μεταφορά του στις εγκαταστάσεις. Παρά τις ανέσεις που πρόσφερε ο Δαμασκηνός όπως ντουζιέρες, ευρύχωρα ξύλινα δωμάτια με κλίμακα για να μπαίνουν οι λουόμενοι «ώστε ουδείς είναι δυνατόν να οραθή έξωθεν»²¹ και καφενείο, δεν κατάφερε να ανταγωνιστεί τις παραλίες του Φαλήρου και του Πειραιά όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Κ. Μπίρης («Αι Αθήναι από του 19ου εις τον 20ον αιώνα»), «ελάχιστοι έγιναν πελάται της και αυτούς τους διεξεδίκουν ήδη ο ατμοτροχιόδρομος, αφότου έκαμε παρομοίαν εγκατάστασιν εις τις Τζιτζιφιές και η εταιρεία του ηλεκτρικού σιδηροδρόμου με τα λουτρά του Νέου Φαλήρου»²². Μια ακόμα αφορμή αποτέλεσαν οι επιδημίες που βρισκόνταν στην ημερήσια διάταξη. Ο τύφος το 1881

είχε σκοτώσει 1.000 περίπου πολίτες και τα λουτρά ήταν εύκολος στόχος για τους πολέμιους τους.

Ίσως, όμως, ο κυριότερος λόγος της αποτυχίας του, ήταν ότι δεν μπόρεσε να λειτουργήσουν τα λουτρά και ως χώρος ψυχαγωγίας και κοινωνικής συναναστροφής, όπως γινόταν στη φαληρική ακτή. Τα λουτρά τελικά δεν καταφέρνουν να επιβιώσουν, παρά το γεγονός ότι μεταφέρονται πιο κοντά στο κέντρο της πρωτεύουσας (Στύλοι Ολυμπίου Διός) και κλείνουν χωρίς να έχει διασωθεί ούτε μια απεικόνιση τους.

²¹<http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22733&subid=2&pubid=1262573>

²² Κ. Μπίρης, *Αι Αθήναι, από του 19ου εις τον 20ον αιώνα*, Μελισσα, 1966, σελ.202

4.6 OCEAN POOLS-ROCK POOLS. ALVARO SIZAR

Τις συναντάμε κυρίως σε περιοχές όπου η κολύμβηση στην θάλασσα είναι επικίνδυνη όπως π.χ. λόγω έντονου κυματισμού, θερμοκρασίας και επιθέσεων καρχαριών και η πλήρωσή τους γίνεται με θαλασσινό νερό. Οι παράκτιες

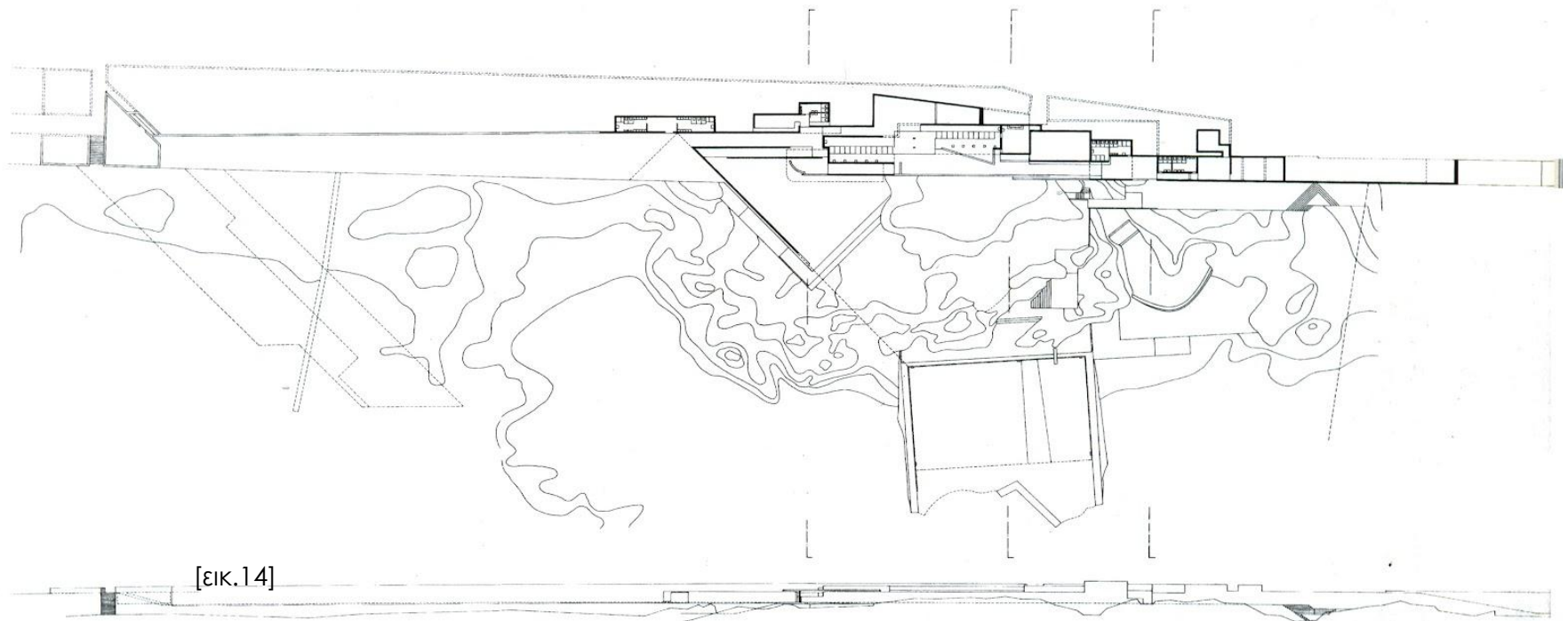
στον ωκεανό πισίνες και στις βραχώδεις ακτές εμφανίστηκαν στην Αυστραλία, στα τέλη του 19ου αρχές 20ου αιώνα όπως το Wylie's Baths (1907) που ήταν το μόνο για γυναίκες και το Icebergs στην παραλία του Bondi που εδώ και 100 χρόνια αποτελεί δημοφιλή προορισμό. (εικ. 13)



[εικ. 13]: Bondi Icebergs

Η πιο αξιόλογη όμως, λόγω ιδιαίτερου αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος, είναι η εγκατάσταση **Leça Swimming Pool complex**, του Πορτογάλου αρχιτέκτονα **Alvaro Siza**, στο Matosinhos βόρεια του Πόρτο. Από τα σημαντικότερα πρώιμα έργα του που (ολοκληρώθηκε το **1966**), γνωρίζοντας την διεθνή αναγνώριση. Χαρακτηριστικό του έργου, η ιδιοφυής ένταξή του στο φυσικό περιβάλλον. Χτισμένο στην παραλία Leça de Palmeira, κοντά στην γενέτειρα του Siza, περιλαμβάνει αποδυτήρια, καφέ, δύο μεγάλες και άλλες μικρότερες πισίνες, που εκτείνονται έως την θάλασσα.

Με την υποβάθμιση του κτίσματος κάτω από το επίπεδο του δρόμου, ο παραλιακός πεζόδρομος διατηρεί την απρόσκοπτη θέα προς την θάλασσα, ενώ διατηρεί την ομαλή μετάβαση από τον ιστό της πόλης στην θάλασσα. Η προσεκτική χρήση του μπετόν, τόσο στα κτίσματα όσο και στις πισίνες, έχει ως αποτέλεσμα την αρμονική σύνδεσή τους με τους βραχώδεις σχηματισμούς και το περιβάλλον. (εικ. 14,15,16,17)





[εικ. 15, 16, 17]: Alvaro Siza, ένταξη των στοιχείων στο βραχώδες περιβάλλον.

4.7 Το κίνημα της υγιεινής και η επινόηση της σύγχρονης γυμναστικής

4.7.1 Κοινωνικός χαρακτήρας κολυμβητηρίων στην Αμερική (Τέλη 19^{ου} αρχές 20^{ου} αιώνα)

Κατά την βιομηχανική επανάσταση, στα κέντρα των πόλεων συγκεντρώθηκε μεγάλος αριθμός μεταναστών που δεν διέθεταν λουτρό στις οικίες τους. Οι πρώτες πισίνες λοιπόν, λειτουργούσαν κυρίως ως λουτρικές εγκαταστάσεις σε μια περίοδο μάλιστα που μόλις είχε διατυπωθεί η θεωρία της μετάδοσης των μικροβίων²³. Ήταν λιτές κατασκευές που λειτουργούσαν ως κοινωνική υπηρεσία για τον καθαρισμό των εργατών του προλεταριάτου και την αποφυγή μετάδοσης ασθενειών που αποτελούσαν κίνδυνο για την δημόσια υγεία.

Την περίοδο 1880-1890 στην Φιλαδέλφεια καταγράφονται ήδη 9 πισίνες κτισμένες σε περιοχές κατοικίας της εργατικής τάξης. Σε αυτό το επίπεδο, δεν υπήρχε φυλετικός διαχωρισμός, παρά μόνο ταξικός ενώ οι γυναίκες, χρησιμοποιούσαν την πισίνα διαφορετικές μέρες, από τους άνδρες. (εικ 18)

Κατά την προοδευτική περίοδο²⁴, οι λουτρικές εγκαταστάσεις ήταν χώρος «περιορισμού» και

²³ Η «Μικροβιακή θεωρία των νόσων» διατυπώθηκε πρώτα από τον Luis Pasteur και τον Robert Koch περί τα μέσα της δεκαετίας του 1850.

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9B%CE%BF%CF%85%CE%AF_%CE%A0%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%AD%CF%81

²⁴ Η Προοδευτική Περίοδος (Progressive Era) αφορά μια περίοδο από το 1890 έως το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου (1920) ή

προσπάθεια για μαζική παραγωγή των νέων της εργατικής τάξης σε χώρους μακριά από την κοινή θέα. Έδιναν μια εναλλακτική απασχόληση και χώρο για εκτόνωση στην πιθανά «παραβατική» νεολαία, απομακρύνοντας την έτσι από τον δρόμο και τα ποτάμια της πόλης που ήταν πια μολυσμένα. Τα γυμνά κορμιά και το βίαιο και άναρχο παιχνίδι τους, ήταν αντίθετο άλλωστε με την βικτωριανή αισθητική.²⁵

Η συμπεριφορά όμως αυτή των νέων ήταν δύσκολο να περιοριστεί και να οριοθετηθεί σε κανόνες. Ο στόχος της κατασκευής δημοτικών κολυμβητηρίων με σκοπό να εμφυσήσουν στην εργατική τάξη, τις αξίες και τις συνήθειες της μεσαιας τάξης, δεν επετεύχθη. Αυτό που συνέβη ήταν ακριβώς το αντίθετο. Η κολυμβητική κουλτούρα της εργατικής τάξης από την περίοδο της κολύμβησης στην φύση (wild swimming), μεταδόθηκε

της αρχές της μεγάλης ύφεσης (1930) στην Αμερική. Ο όρος Προοδευτισμός απευθυνόταν στα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα που προκάλεσε η ταχύτατη εκβιομηχάνιση. Ξεκίνησε ως κοινωνικό και στην συνέχεια πολιτικό κίνημα που υποστήριζε πως τα προβλήματα της κοινωνίας (φτώχεια, βία, ρατσισμός, ταξικές διαφορές) θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν καλύτερα με τις παροχές καλής παιδείας, ασφάλεια και αποδοτικό εργασιακό περιβάλλον. Απέκτησε ισχυρή φωνή όταν εξελέγη ο πρόεδρος ο Theodore Roosevelt το 1901 και άρχισε να φθίνει μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου όπου αρκετοί πρόεδροι χρησιμοποίησαν την γλώσσα του προοδευτισμού συσχετίζοντάς την με τον πόλεμο. Ανάμεσά τους και ο Woodrow Wilson που είπε: «πόλεμο για να κάνουμε έναν κόσμο πιο ασφαλή για την δημοκρατία»...

<http://www.gwu.edu/~erpapers/teaching/glossary/progressive-era.cfm>

²⁵ Jeff Wiltse, Contested Waters: A Social History of Swimming Pools in America, Chapel Hill: North Carolina UP, 2007, σελ. 8

Ο φυλετικός διαχωρισμός διήρκησε έως και το 1960 παρά τις αποφάσεις των δικαστηρίων για το δικαίωμα της ισότιμης χρήσης των κολυμβητηρίων και από τους έγχρωμους. Όταν αυτό έγινε πραγματικότητα, πολλοί λευκοί που δεν το αποδέχονταν, είτε χρησιμοποίησαν βία, είτε αποτραβήχτηκαν σε ιδιωτικές πισίνες και συλλόγους. Είναι ένας από τους λόγους που στην Αμερικανική πραγματικότητα συναντάται τόσο μεγάλος αριθμός ιδιωτικών κολυμβητικών δεξαμενών.³⁰ (εικ. 19)



[εικ. 19]: Φυλετικός διαχωρισμός στην χρήση των κολυμβητηρίων

Οι κρατικοί φορείς και οι μεταρρυθμιστές, με την κατασκευή των δημοτικών κολυμβητηρίων,

³⁰ Jeff Wiltse, *Contested Waters: A Social History of Swimming Pools in America*, Chapel Hill: North Carolina UP, 2007, σελ. 209

προσπαθούσαν να επιλύσουν τα προβλήματα που ανέκυπταν κάθε φορά από μια κοινωνική ομάδα.

Στην αρχή, για να προσφέρουν χώρο καθαριότητας στην εργατική τάξη, αφού στις οικίες τους δεν υπήρχαν λουτρά, και υπήρχε κίνδυνος για την δημόσια υγεία.

Στην συνέχεια, στις αρχές της προοδευτικής περιόδου οι πισίνες λειτούργησαν ως «άσυλο» για τους πιθανά παραβατικούς νέους της εργατικής τάξης που απειλούσαν την κοινωνική τάξη της Βικτωριανής κουλτούρας.³¹

Ενώ στα τέλη της δεκαετίας του '60 για να τιθασεύσουν και να κατευνάσουν τις εξεγέρσεις των μαύρων.

Σε κάθε περίπτωση, η έγκριση της δαπάνης για την κατασκευή, έπρεπε να δικαιολογηθεί από την ωφέλεια του υπόλοιπου κοινωνικού συνόλου. Η μόνη περίοδος που κάτι τέτοιο δεν ήταν απαραίτητο, ήταν η περίοδος του

³¹ Ως Βικτωριανή περίοδος νοείται η περίοδος από την άνοδο στον θρόνο της Βρετανίας της βασίλισσας Βικτωρίας το 1837 μέχρι τον θάνατό της το 1901 και την λήξη της βασιλείας της. Πολιτισμικά απομακρύνεται από τον ορθολογισμό και κατευθύνεται προς τον ρομαντισμό και τον θρησκευτικό μυστικισμό. Η βικτωριανή ηθική χαρακτηρίζεται για τις παρωχημένες αξίες, την υποκρισία και τον καθωσπρεπισμό. Οι νέοι της εργατικής τάξης με την ανάρμοστη συμπεριφορά που παρουσίαζαν αποτελούσαν απειλή για την βικτωριανή κουλτούρα.
http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%B9%CE%BA%CF%84%CF%89%CF%81%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CE%AE_%CE%B5%CF%80%CE%BF%CF%87%CE%AE#cite_note-2

μεσοπολέμου που οι πισίνες αποτελούσαν θέρετρα αναψυχής της μεσαίας τάξης.³² (εικ.20, 21)



[εικ. 20]: McCarren Park Pool, Brooklyn 1937.



[εικ. 21]: Αφίσα για την προώθηση της κολύμβησης ως μια δραστηριότητα αναψυχής, άσκησης και υγείας.

³² Jeff Wiltse, *Contested Waters: A Social History of Swimming Pools in America*, Chapel Hill: North Carolina UP, 2007, σελ. 211

4.7.2 Το μοντέρνο κίνημα και ο επαναπροσδιορισμός του σώματος

Παρά το γεγονός ότι κατά την αρχαιότητα οι Έλληνες θεωρούσαν την κολύμβηση κομμάτι της εκπαίδευσης, αυτή δεν υπήρχε ως άθλημα. Η έννοια του αθλητισμού όπωσ την αντιλαμβάνονταν οι αρχαίοι ήταν τελείως διαφορετική από ότι σήμερα.

Το Ευρωπαϊκό ενδιαφέρον για την αναβίωση της αρχαίας ελληνικής αντίληψης του αθλητισμού και τον επαναπροσδιορισμό του σώματος και της κοινωνικής δραστηριότητά του, οδήγησε στην επινόηση της σύγχρονης γυμναστικής στο τέλος του 19 αιώνα. Θεραπευτικοί λόγοι υγείας, πειθαρχίας και αισθητικής απαιτούν την συνεργασία δασκάλων, γιατρών και φιλοσόφων³³

Η **φυσική αγωγή** είχε στόχο την προαγωγή της γυμναστικής στο σύνολο της κοινωνίας, ώστε το σώμα να είναι υγιές «...για να μπορέσει να εξαφανισθεί η θλιβερή προδιάθεση στην αρρώστια, για να γίνει ο άνθρωπος δυνατός και ενεργητικός , αντί να είναι κακόμοιρος και ισχνός»³⁴ . Η σύγχρονη αντίληψη για τον αθλητισμό που αναπτύχθηκε στο τέλος του 19^{ου} αιώνα με αφετηρία την Βρετανία, γρήγορα επεκτάθηκε σε όλη την Ευρώπη και την βόρεια Αμερική.



[εικ.22] Ο Βαρόνος Pierre de Coubertin



[εικ. 23]: Η αφίσα των αγώνων.

³³ Ο Αθλητισμός , το Σώμα και η Μοντέρνα Αρχιτεκτονική, do.co.mo , Τα Τετράδια του Μοντερνισμού, future 2006, σελ. 12

³⁴ Casimir Broussais, *De la gymnastique considérée comme moyen thérapeutique et hygiénique* , Paris 1827 (ή στο ίδιο με το 9).

Η ιδέα του **Pierre de Coubertin** (1863-1937) για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα το **1896** (εικ. 22, 23) προέκυψε από την αναγκαιότητα μιας εθνικής ανανέωσης όπου οι αγώνες θα ήταν κάτι παραπάνω από ένα αθλητικό γεγονός. Είχε σκοπό την εξύψωση των μαζών με μια ανώτερη ιδεολογία, με ένα πνεύμα ισότητας και συναδέλφωσης μεταξύ των λαών, που αναπτύχθηκε περισσότερο μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο και την εξάπλωση των ειρηνιστικών ιδεών στην Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες την δεκαετία του 1920.³⁵ Παράλληλα, στόχευε στην παρακίνηση των μαζών στην φυσική αγωγή. Η ιδέα του μαζικού αθλητισμού που ενισχύθηκε μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο είχε σαν αποτέλεσμα την δημιουργία αθλητικών εγκαταστάσεων σε κάθε πόλη.

Ο μαζικός αθλητισμός και το μεγάλο αθλητικό κτίριο συμπορεύονται με την μοντέρνα αρχιτεκτονική και με την επινόηση της μοντέρνας εποχής του ελεύθερου χρόνου και του ελεύθερου χώρου που του αντιστοιχεί.³⁶ Στο ευρύτερο αυτό σχήμα, τα νέα αθλητικά κτίρια- τυπολογικά, λειτουργικά, αισθητικά και κατασκευαστικά νέα- αποτελούν πεδίο εφαρμογής για τις ιδέες του Μοντέρνου και αποτελούν ξεχωριστό κεφάλαιο της μοντέρνας αρχιτεκτονικής.

Το σημαντικότερο όμως, πέρα από την τυπολογική και μορφολογική ανανέωση των αθλητικών εγκαταστάσεων, είναι ο επαναπροσδιορισμός του ανθρώπινου σώματος που βρέθηκε στο επίκεντρο της μοντέρνας σκέψης με δυο διαφορετικές κατευθύνσεις. Σύμφωνα με τον Παναγιώτη

Τουρνικιώτη «Η μια κατεύθυνση είναι εκείνη που συνδέει την αρμονία και την καθαρότητα του γυμνασμένου κορμιού, μεσ' την απόλυτη αλήθεια του- δηλαδή γυμνού, εξαγνισμένου μεσ' την διαφάνεια της υλικής του υπόστασης- με την αρμονία και την καθαρότητα της μοντέρνας αρχιτεκτονικής».³⁷ Η άλλη θεωρεί το ανθρώπινο σώμα στην καθημερινότητα της πόλης και της εργασίας όπου ο προσωπικός ελεύθερος χρόνος για ξεκούραση και ευχαρίστηση είναι αναγκαίος για την ανανέωση της εργατικής του δύναμης.

Εξίσου σημαντική είναι και η ηθική διάσταση του αθλητισμού, ιδιαίτερα μετά τον μεσοπόλεμο, ως υγιείς συντροφική δραστηριότητα σε αντιπαράθεση με τους πολλαπλούς κινδύνους της σκοτεινής μεγαλούπολης.

Προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκε και ένα μέρος του 4^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου για την Αρχιτεκτονική που έλαβε χώρα στην Αθήνα το 1933 διεκδικώντας σε ένα μανιφέστο 95 θέσεων – τη *Χάρτα των Αθηνών*- τον επαναπροσδιορισμό της πόλης που να αρμόζει στον επαναπροσδιορισμό του ανθρώπινου σώματος. Το σημαντικότερο ίσως στοιχείο του μανιφέστου ήταν η απαίτηση του ελεύθερου χώρου της πόλης που αντιστοιχεί στον ελεύθερο χρόνο του ανθρώπου σε μια στενή σύνδεση που ανατρέπει εκ βαθέων την σχέση του χτισμένου με το άχτιστο³⁸

³⁷ Στο ίδιο, σελ.14

³⁵ Στο ίδιο σελ. 104

³⁶ Ο Αθλητισμός , το Σώμα και η Μοντέρνα Αρχιτεκτονική, do.co.mo, , Τα Τετράδια του Μοντερνισμού, futura 2006 , σελ. 15

³⁸ Ο Αθλητισμός , το Σώμα και η Μοντέρνα Αρχιτεκτονική, do.co.mo, Τα Τετράδια του Μοντερνισμού, futura 2006, σελ. 15

Στο ίδιο συνέδριο, ο **Le Corbusier**, που ήταν εκ διαμέτρου αντίθετος με την έννοια των γηπέδων, όπου χιλιάδες θεατές παρακολουθούν λίγους να αγωνίζονται, υποστήριξε πως ο στόχος της μοντέρνας πολεοδομίας είναι να βάλει τα πλήθη στο παιχνίδι³⁹. Να κοινωνικοποιήσει την αθλητική δραστηριότητα και να την εντάξει στην καθημερινότητα των πολιτών.

Η παραλία δικαιούται, στην « Ακτινοβόλα πόλη» ,να βρίσκεται παντού, εμπρός στις πόρτες των σπιτιών και πάνω στις ταράτσες. Με αυτές τις φράσεις ο Le Corbusier τονίζει την σημασία της εκτόνωσης στην θάλασσα και κατ' επέκταση την επαφή με το υγρό στοιχείο ως καθημερινή ανάγκη του ανθρώπου.

4.7.3 Κολυμβητικές εγκαταστάσεις στο Παρίσι του μεσοπολέμου.

Την επομένη του πολέμου το Παρίσι άρχισε να μεταμορφώνεται με την κατεδάφιση των στρατιωτικών οχυρώσεων που περιέβαλλαν την πόλη. Μετά από διαμάχη για τον προσδιορισμό των χρήσεων αυτών των εκτάσεων, το **1919** ψηφίζεται νόμος που παραχωρούσε το σύνολο των εκτάσεων στην πόλη των Παρισίων, με την προϋπόθεση να κατασκευαστούν **αθλητικές εγκαταστάσεις και χώροι πρασίνου**.

Από την δεκαετία του 1920 , ξεκίνησαν οι αναθέσεις κατασκευής σταδίων και κολυμβητηρίων, που έγιναν

αναπόσπαστα στοιχεία του δημοτικού αστικού σχεδιασμού.⁴⁰

Ο αριθμός των κολυμβητηρίων αυξήθηκε κατακόρυφα και από 7 όπου είχαν αρχικά υπολογιστεί το 1922, κατασκευάστηκαν 30 σε λιγότερο από δέκα χρόνια. Η κολύμβηση ήταν συνδεδεμένη με το κίνημα της υγιεινής στο Παρίσι, όπου τα δημόσια συγκροτήματα κατοικίας δεν διέθεταν ακόμη ιδιωτικά λουτρά.

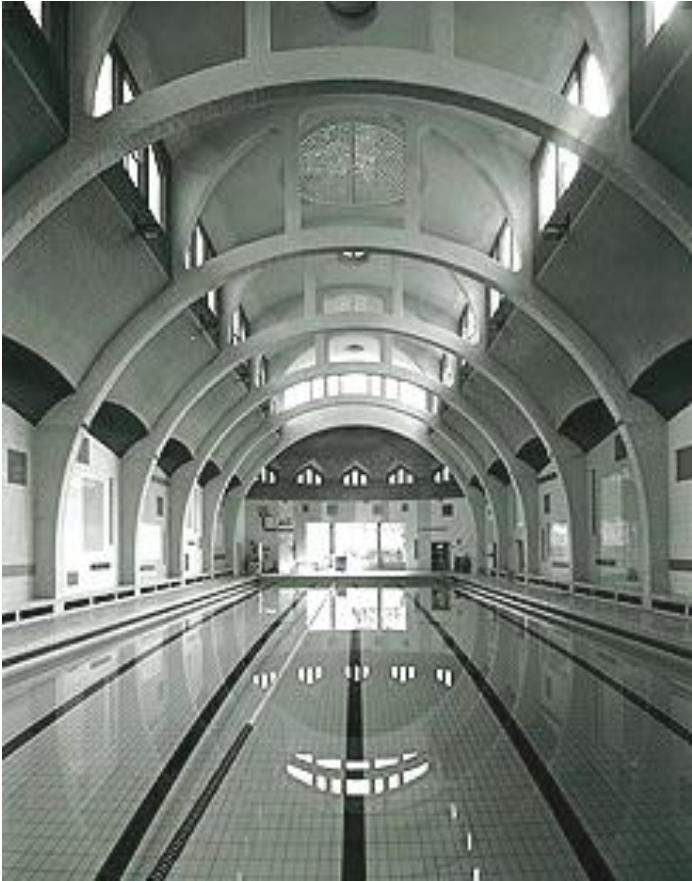
Χαρακτηριστικό παράδειγμα η πισίνα στο **La Butte aux Cailles** που κατασκευάστηκε από τον αρχιτέκτονα Louis Bonnier για να αντικαταστήσει τα παλαιότερα δημόσια λουτρά που χρονολογούνταν από το 1908. Η εγκατάσταση κάνει χρήση νερού που αντλείται από αρτεσιανό πηγάδι⁴¹.

Κατασκευάστηκε το 1922 ενώ άνοιξε για ο κοινό το 1924 και χαρακτηρίστηκε πρωτοπόρο. (εικ. 24)

³⁹ Le Corbusier, *La ville radieuse*, Paris, 1933, σελ.66

⁴⁰ Ο Αθλητισμός , το Σώμα και η Μοντέρνα Αρχιτεκτονική, do.co.mo, , Τα Τετράδια του Μοντερνισμού, futura 2006 σελ. 104

⁴¹ Νερό που συναντάται σε έναν υπό πίεση υδροφόρα με αποτέλεσμα να αναβλύζει.



[εικ. 24]: Εσωτερική άποψη της πισίνας Butte aux Cailles.

Η καινοτομία στον σχεδιασμό, ήταν ο διαχωρισμός του χώρου της πισίνας από τα λουτρά, διατηρώντας την σύνδεση των δύο αυτών λειτουργιών.

Η στέγαση της θολωτής κατασκευής στον κύριο χώρο του συγκροτήματος, που επιτυγχάνεται με επτά διπλά τόξα οπλισμένου σκυροδέματος, το κατατάσσει στα βασικότερα δημιουργήματα του μοντερνισμού ενώ αποτελεί μνημείο πολιτιστικής κληρονομιάς της Γαλλίας.

Η πισίνα αποκαταστάθηκε από την αρχιτέκτονα Johanna Fourquier το 1991.

Η περίπτωση της πισίνας La Butte aux Cailles είναι ξεχωριστή καθώς ο αυξημένος αριθμός κατασκευής κολυμβητηρίων οδήγησε σε μια τυποποίηση. Η Ομοσπονδία Κολυμβητηρίων της Γαλλίας, ανέθεσε στον αρχιτέκτονα Lucien Pollet την μελέτη ενός προτύπου για κλειστά κολυμβητήρια. Τα μεγέθη των δεξαμενών καθορίζονταν από τις προδιαγραφές και κυμαίνονταν από 33,3μ. έως 25μ. σε μήκος. Στις περισσότερες περιπτώσεις τα αποδυτήρια αναπτύσσονταν σε στοές περιμετρικά και ψηλότερα του χώρου της πισίνας. Σταδιακά τα λουτρά διαχωρίστηκαν πλήρως από την κολυμβητική δεξαμενή. Οι εγκαταστάσεις ήταν επενδυμένες εσωτερικά με κεραμικά πλακίδια ενώ εξωτερικά με τούβλα. (εικ. 25)

Παραδείγματα είναι οι πισίνες: La Jonquiere (1933) του Potoise (1934) και του Pailleron (1934).



[εικ. 25] Εξωτερική όψη με την επένδυση από τούβλα της πισίνας Butte aux Cailles.

Το κολυμβητήριο του **Molitor** του **Pollet** αποτελούσε το πιο δημοφιλή προορισμό των Παριζιάνων. Εγκαινιάστηκε από τον Ολυμπιονίκη Johnny Weissmuller το **1929** γνωρίζοντας μεγάλη αίγλη τα χρόνια μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Στον χώρο λάμβαναν μέρος επιδείξεις μόδας και θεατρικές παραστάσεις. Ο Yann Martel συμπεριέλαβε το Molitor, μεταξύ άλλων δημόσιων κολυμβητηρίων, στο βιβλίο του «Η ζωή του Πι». Το όνομα μάλιστα του αφηγητή είναι εμπνευσμένο από την πισίνα : Piscine Molitor Patel⁴². (εικ.26)

⁴² <http://untappedcities.com/2013/08/20/vintage-public-pools-paris-life-of-pi-piscine-molitor-deligny-tourelles/>

Ήταν το πρώτο κολυμβητήριο που αποτελούνταν από δύο πισίνες, εσωτερική και εξωτερική που κατά την διάρκεια του χειμώνα λειτουργούσε ως παγοδρόμιο. Τα αποδυτήρια παρέμεναν στους εξώστες τριών επιπέδων ενώ χαρακτηριστικά ήταν τα art deco παράθυρα. Μετά από χρόνια παρακμής, έκλεισε οριστικά το 1989. (εικ. 27)

Ενώ η περιοχή προοριζόταν για κατασκευή οικιστικού συγκροτήματος, μετά την πίεση μιας ομάδας πολιτών (SOS Molitor) αποφεύχθηκε η κατεδάφιση του και ανακηρύχθηκε Ιστορικό Μνημείο της Γαλλίας. Το 2007 ανατέθηκε στην αρχιτεκτονική ομάδα «Colony Capital-Accor-Bouygues» η μελέτη για την αποκατάσταση του συγκροτήματος. Το πρόγραμμα περιελάμβανε την δημιουργία ενός ξενοδοχείου 4 αστέρων σε συνδυασμό με ένα κέντρο αθλητισμού, υγείας και ευεξίας.⁴³

Στις 14 Μαΐου του 2014 άνοιξε τις πόρτες του μετά από καθυστέρηση δύο ετών. Χρήστες πλέον του χώρου θα είναι όσοι διαμένουν στο MGallery Hotel, αλλά το ερώτημα αν θα αποκτήσει την παλιά αίγλη και ζωντάνια μετά την εμπορευματοποίηση της περιοχής, μένει να απαντηθεί. (εικ. 28, 29)

⁴³ <http://www.alaincharlesperrot.com/en/project/Piscine-Molitor/>



[εικ. 26] Η πισίνα Molitor την περίοδο της ακμής.

[εικ. 27]: Μετά την παρακμή και την εγκατάλειψη.



[εικ. 28, 29]: Άποψη από την εσωτερική και την εξωτερική πισίνα μετά την ανακαίνιση.



5. Κολυμβητικές εγκαταστάσεις και Ολυμπιακοί Αγώνες, Μορφολογική Εξέλιξη

Οι αθλητικές εγκαταστάσεις που φιλοξενούν τους Ολυμπιακούς αγώνες αποτελούν την πιο έντονη έκφραση της σχέσης του αθλητισμού με την αρχιτεκτονική.

Σύμφωνα με τον βαρόνο **Pierre de Coubertin**, στον οποίο οφείλεται η αναβίωση των σύγχρονων ολυμπιακών αγώνων το 1896, «αυτό που χρειαζόμαστε είναι καθεδρικούς ναούς του αθλητισμού, διότι πρέπει να γίνουν νέοι στόχοι του προσκυνήματος, και επειδή αντιπροσωπεύουν ένα μέρος ελπίδας»⁴⁴.

Το ολυμπιακό ιδεώδες, ως φιλοσοφία και τρόπος ζωής που δημιουργεί ολοκληρωμένα άτομα μέσω της φυσικής αγωγής, αναζητά χώρο έκφρασης και οι αθλητικές εγκαταστάσεις καλούνται να καλύψουν την ανάγκη αυτή. Οι Ολυμπιακοί αγώνες αποτελούν αφορμή για την κατασκευή εγκαταστάσεων που διαμορφώνουν το ευρύτερο περιβάλλον μιας περιοχής, μετατρέποντάς την σε μητρόπολη που εισβάλλει στον αστικό ανταγωνισμό των πόλεων.⁴⁵ Αποτελούν τοπόσημα και κυριότερους εκφραστές της τεχνολογικής εξέλιξης. Ως εκ τούτου, μπορεί να θεωρηθεί, ότι αποτελούν τα σημαντικότερα δείγματα κατασκευών κολυμβητηρίων.

Αν και η πρώτη κατασκευή ειδικά για την διεξαγωγή των αθλημάτων του υγρού στίβου ήταν το **Stade Nautique d'Antwerp** για τους αγώνες του **1920**. (εικ.30) Μέχρι τότε οι αγώνες τελούσαν στην θάλασσα, όπως τους πρώτους

μοντέρνους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 1896 όπου τα αγωνίσματα έγιναν στην περιοχή της Μαρίνας Ζέας, ή σε ποτάμι όπως το 1900 στο Παρίσι όπου οι αγώνες διεξήχθησαν στον Σηκουάνα. Ξεχωριστή περίπτωση αποτελεί η Ολυμπιάδα του Λονδίνου το 1908, όπου τοποθετήθηκε πισίνα 100 μέτρων ειδικά διαμορφωμένη μέσα σε αθλητικό στίβο. (εικ. 31, 32) .



[εικ. 30]: Η πρώτη εγκατάσταση για τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αμβέρσας το 1920 Stade Nautique d'Antwerp

⁴⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Pierre_de_Coubertin

⁴⁵ Μιχαήλ Χρ., Στυλιανίδης Μ., Στυλιανού Ν., "Ο πόλεμος του αστικού ανταγωνισμού, η Ολυμπιακή μάχη της Αθήνας, Διάλεξη ΕΜΠ (Ιούλιος 2006) ,σελ.54.



[εικ. 31, 32]: Τοποθέτηση δεξαμενής 100 μέτρων μέσα στο Ολυμπιακών White City Stadium που φιλοξένησε τους αγώνες του Λονδίνου το 1908

Κατά την ιστορική εξέλιξη των χώρων αυτών, όπου η κατασκευή τους έγινε σχεδόν εξίσου σημαντική με τα ίδια τα στάδια, υπήρξαν δείγματα που είναι αντιπροσωπευτικά,

λόγο του έντονου συμβολισμού τους τόσο σε ιδεολογικό όσο και σε μορφολογικό επίπεδο.

Η ιδεολογία σχετίζεται με το πολιτιστικό και ιδεολογικό πλαίσιο στο οποίο το κολυμβητήριο αποτελεί έκφραση μέσω του λειτουργικού σχεδιασμού και των προθέσεων κατασκευής του (εννοιολογικός συμβολισμός).

Όσον αφορά τη μορφή τα κριτήρια είναι αισθητικά και τεχνολογικά καθώς ο συμβολισμός στην μορφή ενός κτιρίου αυτού του μεγέθους αποτελεί τεχνολογικό και πολιτισμικό επίτευγμα. Σχετίζεται με την τοπιογραφία, την φιλοσοφία και την ταυτότητα του τόπου που εντάσσονται (μορφολογικός συμβολισμός).

Οι εγκαταστάσεις αυτές μετά τον καθαρά αγωνιστικό ρόλο τους αποτελούν, με την ευρύτερη έννοια, δημόσιους χώρους κολύμβησης, καθώς παρέχουν την δυνατότητα χρήσης από το κοινό παράλληλα με την λειτουργία τους ως χώροι προπονήσεως αθλητών.

5.1 Ο εννοιολογικός συμβολισμός

Ο εννοιολογικός συμβολισμός είναι συνδεδεμένος με τον μοντερνισμό και την συσχέτιση όπως έχει ήδη αναφερθεί της καθαρότητας του ανθρωπίνου σώματος με την αρμονία και την καθαρότητα της μοντέρνας αρχιτεκτονικής όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Παναγιώτης Τουρνικιώτης «... Ο ιδεαλισμός αυτός συνδέει τελικά τη σύγχρονη αθλητική δραστηριότητα με τον εκμοντερνισμό του κλασικού ιδεώδους που δίνει στον σύγχρονο αθλητή την όψη και τη διαχρονική ομορφιά του αρχαίου αγάλματος και στο γυμνασμένο σώμα την

καθαρή ομορφιά που αναδύεται μόνο από τη γυμνή υπόσταση σε μια σχεδόν χορευτική κίνηση»⁴⁶

Ως σημαντικό δείγμα μοντέρνας αρχιτεκτονικής στην Φιλανδία, θεωρείται η πισίνα **Helsinki Swimming Stadium** που φιλοξένησε τους αγώνες του Ελσίνκι (1930)⁴⁷ που εκφράζει την απλότητα και την αυστηρά λειτουργική και κατασκευαστική δομή χωρίς πιθανές αναφορές στην αρχαιότητα.

Στην περίοδο του Μοντερνισμού παρατηρούνται επίσης και μορφολογικά χαρακτηριστικά. Είναι εκείνα της «μνημειακής» και «συμβολικής» αρχιτεκτονικής.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν το κολυμβητήριο **Olympiapark Schwimmstadion** στην Ολυμπιάδα του **Βερολίνου το 1936** και το **Stadio Olimpico del Nuoto** που φιλοξένησε τους αγώνες στην **Ρώμη το 1960** και στα δυο παραδείγματα η αρχιτεκτονική χρησιμοποιήθηκε ως μέσο πολιτικής προπαγάνδας και προβολής εξουσιαστικών δυνάμεων.

Η πρώτη περίπτωση είναι ένα ανοικτό κολυμβητήριο τοποθετημένο δίπλα και κάθετα στον μεγάλο άξονα του σταδίου, που θεωρούνταν ο νεοκλασικός ναός του αθλητισμού. Αποτελούσε έτσι ένα σύνολο ακολουθώντας την ίδια μνημειακή αρχιτεκτονική, εκφράζοντας την παντοδυναμία της Γερμανίας και τη διαρκή ανάταση του εθνικοσοσιαλισμού. Από την πλευρά της λειτουργικότητας ο χώρος κάτω από τις κερκίδες στέγαζε τις βοηθητικές

λειτουργίες όπως τα αποδυτήρια (στις ανατολικές των ανδρών στις δυτικές των γυναικών). Κατάφερε να σωθεί από τις καταστροφές, και να ανοίξει πάλι για το κοινό το 1945, μετά το πέρας του πολέμου όπου και βρίσκεται ακόμη σε λειτουργία.⁴⁸ (εικ. 33, 34, 35)

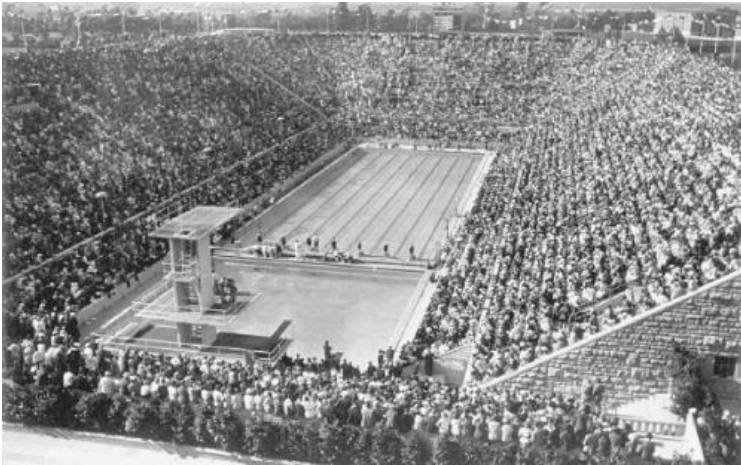


[εικ. 33]: Ο μνημειακός χαρακτήρας τονίζεται από τη τοποθέτηση του κολυμβητηρίου κάθετα στον άξονα του σταδίου

⁴⁶ "Ο αθλητισμός, το σώμα και η μοντέρνα αρχιτεκτονική", do.co. mo.mo, Τα τετράδια του μοντέρνου, Futura, Αθήνα 2006, σελ. 14

⁴⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Helsinki_Swimming_Stadium

⁴⁸http://en.wikipedia.org/wiki/Olympiapark_Schwimmstadion_Berlin



[εικ. 34]: Το κολυμβητήριο του Βερολίνου κατά την διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων 1936.

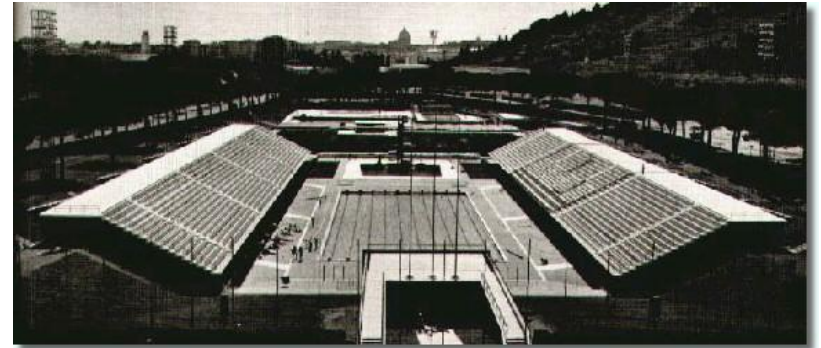


. [εικ. 35]: Η εγκατάσταση σήμερα

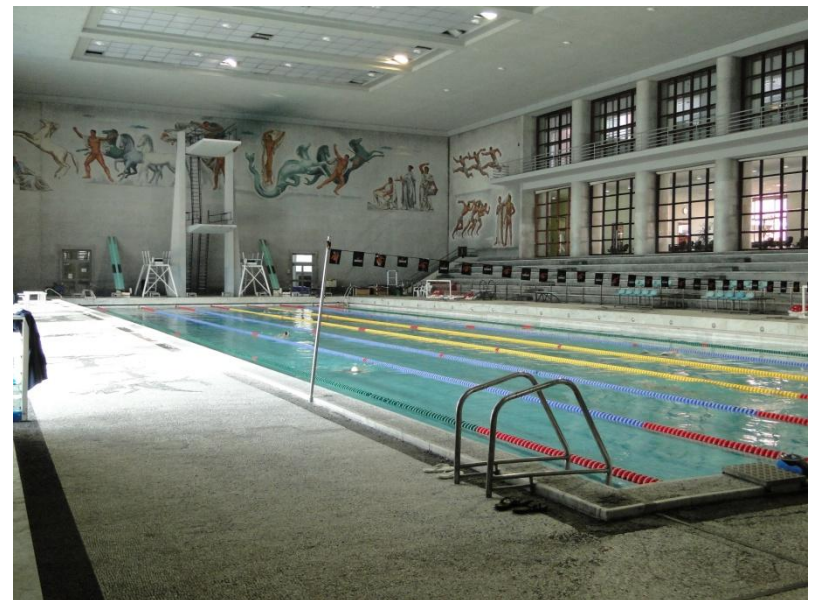
Στην περίπτωση της Ρώμης οι αγώνες έλαβαν μέρος στο στο Foro Italico (πρώην foro Mussolini) που ολοκλήρωσε ο αρχιτέκτονας **Enrico Del Debbio**. (εικ. 36,)

Το αρχικό σχέδιο της ευρύτερης περιοχής ήταν του **Luigi Moretti** το 1937 και εξέφραζε την αρχιτεκτονική του φασισμού που ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με την αρχαία Ρώμη. Το συγκρότημα αθλητικών εγκαταστάσεων, χωροθετημένο στο λόφο Monte Mario, ήταν μέρος του γενικότερου σχεδίου του Mussolini για τη δημιουργία ενός έθνους δυνατών αθλητών και στρατιωτών. Αγάλματα διακοσμούν τον εξωτερικό χώρο, τόσο στην είσοδο της κλειστής πισίνας όσο και περιμετρικά του σταδίου. Ψηφιδωτές παραστάσεις με απεικονίσεις εμπνευσμένες από την αρχαιότητα απαντώνται στην εσωτερική πισίνα, ενώ ο μνημειώδης τρόπος γιορτής του φασιστικού καθεστώτος εκφράζεται από τον οβελίσκο που στήθηκε προς τιμή του Μουσολίνι.⁴⁹ (εικ. 37)

Οι εγκαταστάσεις βρίσκονται ακόμα σε λειτουργία ενώ έχουν φιλοξενήσει και άλλες μεγάλες διοργανώσεις όπως το Παγκόσμιο Πρωτάθλημα Υγρού Στίβου το 1994 και το 2009 καθώς και τους Πανευρωπαϊκούς αγώνες το 1983.⁵⁰



[εικ. 36]: Η εξωτερική πισίνα, 1960



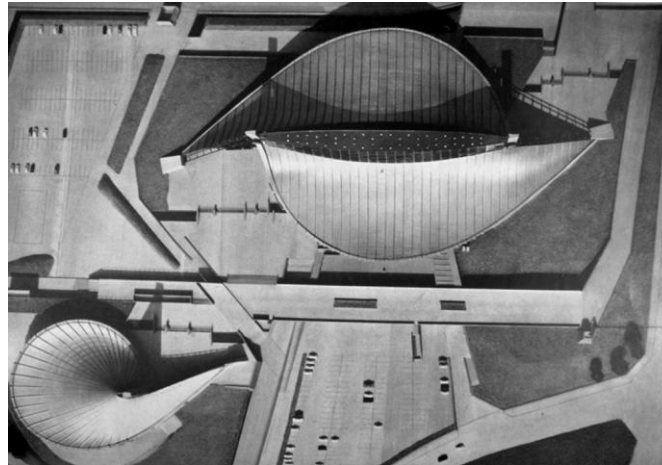
[εικ. 37]: Η εσωτερική πισίνα με τις ψηφιδωτές παραστάσεις

⁴⁹ <http://salamboblog.com/2011/04/04/romes-best-swimming-pool/>

⁵⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/Stadio_Olimpico_del_Nuoto

Ένα ακόμα αξιόλογο παράδειγμα αρχιτεκτονικής συμβολικού χαρακτήρα, με έντονη την ανάγκη έκφρασης των δυνατοτήτων που προσφέρουν η τεχνική και τα υλικά που χρησιμοποιούνται είναι το Εθνικό Γυμναστήριο (Olympic Hall) του **Kenzo Tange** στους Ολυμπιακούς Αγώνες το **1964** στο Τόκιο. Εμπνευσμένος από το Phillips Pavilion του Le Corbusier αλλά και από το Yale University Hockey Stadium του Eero Saarinen (και οι δυο κατασκευές ολοκληρώθηκαν το 1958), κατάφερε να συνδυάσει την δυτική αρχιτεκτονική με την Ιαπωνική αισθητική. Παρουσίασε μια ριζική αλλαγή στον τρόπο κατασκευής των κολυμβητικών εγκαταστάσεων και αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για τους αρχιτέκτονες στους μελλοντικούς Ολυμπιακούς Αγώνες. Σχεδιασμένο επίσης από τον ίδιο είναι και ένα μικρότερο κλειστό γυμναστήριο με παρόμοιες κατασκευαστικές αρχές και αισθητική. (εικ.38)

Η αναρτημένη με καλώδια κατασκευαστική δομή της στέγασης που λειτουργεί υπό τάση, δημιουργεί δυο έντονες καμπύλες που φαίνεται να κρέμονται αβίαστα από δυο κεντρικά καλώδια. Τα κεντρικά αυτά καλώδια με την σειρά τους στηρίζονται σε δύο πυλώνες και στην συνέχεια αγκυρώνονται στο έδαφος. Την περίοδο κατασκευής του ήταν το μεγαλύτερο άνοιγμα που έχει στεγαστεί με αναρτώμενη κατασκευή. Ο πρωτοποριακός σχεδιασμός του το κατατάσσει την περίοδο εκείνη, ως το πιο εμβληματικό κτίριο στον κόσμο.⁵¹ (εικ.39)



[εικ.38]: Μακέτα της περιοχής με τις δύο εγκαταστάσεις.



[εικ. 39]: Olympic Hall

⁵¹ <http://www.archdaily.com/109138/ad-classics-yoyogi-national-gymnasium-kenzo-tange/>

Ο αρχικός σκοπός του να φιλοξενήσει διαφορετικά αθλήματα (αθλήματα υγρού στίβου και καλαθοσφαίριση), ισχύει ακόμη και σήμερα. Η κολυμβητική δεξαμενή έχει μετατραπεί σε παγοδρόμιο ενώ ακόμα διεξάγονται αγώνες καλαθοσφαίρισης. Αρκετές φορές δε έχει μετατραπεί σε χώρο συναυλιών. (εικ. 40)



[εικ. 40]: Η εσωτερική άποψη του γυμναστηρίου ως γήπεδο μπάσκετ

5.2 Μορφολογικός συμβολισμός

Ο μορφολογικός συμβολισμός ορίζεται μέσω της έκφρασης και αποτύπωσης συγκεκριμένων μορφολογικών χαρακτηριστικών ενός σταδίου, τα οποία σχετίζονται είτε με την τοπογραφία, την ταυτότητα ή την παράδοση του έθνους και του τόπου στον οποίο ανήκουν, είτε με μια συμβολική δομή στα πλαίσια μιας διεθνούς αρχιτεκτονικής γλώσσας στηριζόμενη στην

παγκόσμια κουλτούρα που ορίζει ο αθλητισμός ως γεγονός.

Στην εποχή μας με τη χρήση εξελιγμένων σχεδιαστικών εργαλείων και σύγχρονων υλικών τα οποία μπορούν να υπακούσουν στις κατασκευαστικές προκλήσεις που τίθενται, ο συμβολισμός ενός κτιρίου είναι πολύ πιο εύκολο να αποτυπωθεί μορφολογικά

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα μορφολογικού σχεδιασμού που σχετίζεται με την τοπιογραφία σε πολεοδομική κλίμακα είναι το Ολυμπιακό Χωριό του Μονάχου από τον **Frei Otto**. Η αρχική πρόταση των Γερμανών για το κολυμβητήριο των Ολυμπιακών αγώνων του 1972, ήταν η χρήση της υπάρχουσας ανοικτής πισίνας Dante, για λόγους εξοικονόμησης χρημάτων από την κατασκευή νέας εγκατάστασης αλλά και λόγω της γεινιάσής της στον χώρο που θα κατασκευάζονταν το Ολυμπιακό πάρκο. Εμπνευσμένος από την κατασκευή του **Kenzo Tange** στο Τόκιο, ο **Frei Otto**, πρότεινε την λύση μιας ανάλαφρης εφελκόμενης κατασκευής που να γεφυρώνει όλες τις εγκαταστάσεις με την μορφή της τέντας. (εικ. 41,42)

Η επένδυση της μεμβράνης με ακρυλικούς υαλοπίνακες (acrylic glass panels) αντανάκλα την ηλιακή ακτινοβολία αλλά και τα χρώματα του περιβάλλοντα χώρου, μεταλλάσσοντας συνεχώς το τοπίο ανάλογα με τις καιρικές συνθήκες.⁵² (εικ. 42)

⁵² <http://www.archdaily.com/109136/ad-classics-munich-olympic-stadium-frei-otto-gunther-behnisch/>

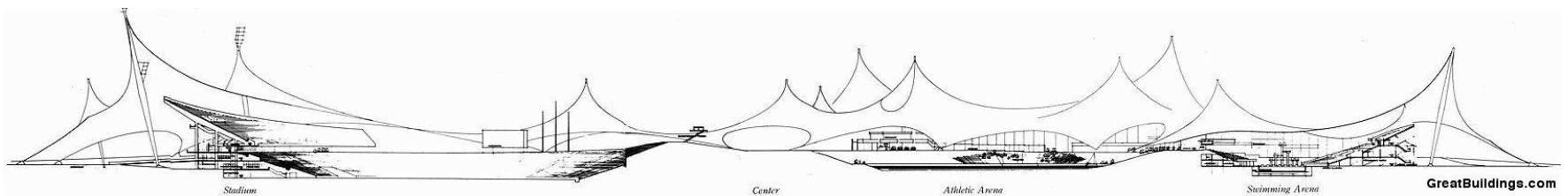
Η μεμβράνη του στεγάστρου αναρτάται από ένα πλήθος στύλων που επιτρέπουν την δημιουργία εντυπωσιακών εξάρσεων δημιουργώντας μια σειρά από όγκους που παραπέμπουν στις κορυφογραμμές των Άλπεων.

Λόγο των ακριβών μετρήσεων του Otto, τα τμήματα κατασκευάστηκαν εκτός του εργοταξίου και συναρμολογήθηκαν επιτόπου στο πιο καινοτόμο και σύνθετο έργο παγκοσμίως που λειτουργεί αποκλειστικά και μόνο με εφελκυστικές τάσεις

Μετά τις στιβαρές και αυταρχικές κατασκευές των Ολυμπιακών αγώνων του Βερολίνου (1936) η πρόταση του Otto έχει καθαρά αντι-μνημειακό χαρακτήρα.

Οι δύο από τις τέσσερις πλευρές του Ολυμπιακού Κολυμβητήριου (Olympia Schwimmhalle) είχαν πλήρωση μερικώς από υαλοπίνακες. Μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες αφαιρέθηκαν καθίσματα και από 9200 περιορίστηκαν στα 1500 ενώ οι υαλοπίνακες κάλυψαν τις όψεις έως την οροφή.

Ακόμα και σήμερα, μετά από 42 χρόνια, παραμένει το ίδιο εντυπωσιακό. Από το 2007, αποτελεί μέλος ενός δικτύου δημόσιων χώρων κολύμβησης στο Μόναχο, το **M-Bäder** δίνοντας την δυνατότητα στο κοινό να κάνει χρήση του χώρου με σκοπό την άθληση, την αναψυχή και την χαλάρωση. Κατά την διάρκεια του καλοκαιριού υπάρχουν και επί πλέον δραστηριότητες όπως τοίχος αναρρίχησης, βόλεϊ, επιτραπέζια αντισφαίριση, περιοχή για ηλιοθεραπεία, και χώρος παιχνιδιού για τα παιδιά.⁵³



[εικ. 41]: Τομή κατά μήκος του Ολυμπιακού Πάρκου

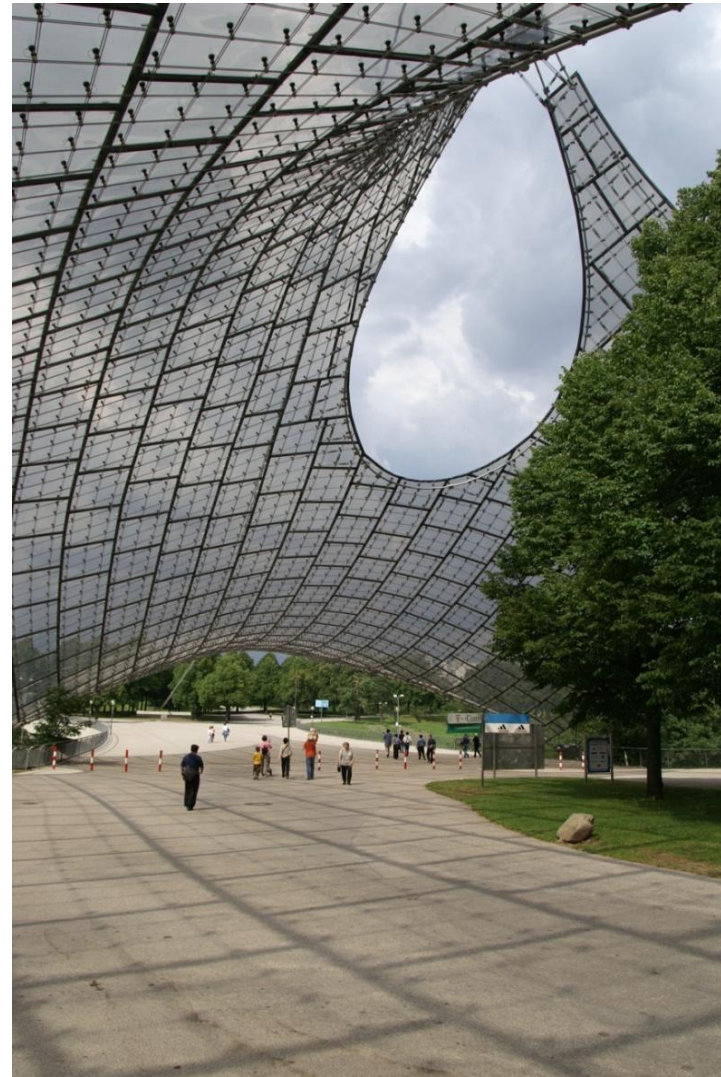
⁵³ <http://www.swm.de/english/m-baeder.html>



[εικ. 42]: Γενική άποψη του Ολυμπιακού Πάρκου.



[εικ. 44]: Το Ολυμπιακό Κολυμβητήριο



[εικ. 43]: Ο περιβάλλον χώρος του πάρκου

Δημόσιοι Χώροι Κολύμβησης

Κατά την χωροθέτηση των ολυμπιακών εγκαταστάσεων, το κολυμβητήριο συνήθως επιλέγεται να είναι κοντά στο Ολυμπιακό στάδιο. Στους αγώνες του **Μόντρεαλ** το **1976** είναι η πρώτη φορά που εντάσσονται στην ίδια κατασκευή, Ο Γάλλος αρχιτέκτονας **Roger Taillibert** τοποθέτησε δίπλα στο στάδιο έναν πύργο υπό κλίση στην βάση του οποίου στέγασε τις κολυμβητικές εγκαταστάσεις. Ο αρχιτέκτονας χρησιμοποιώντας στοιχεία από φυτικές και ζωικές μορφές με στόχο να ενσωματώσει σπονδυλόμορφες δομές, έχει δημιουργήσει ένα σύμπλεγμα οργανικής μορφής

Λόγο κατασκευαστικών δυσκολιών αλλά και απεργιακών κινητοποιήσεων, ο πύργος και η αναδιπλούμενη οροφή του σταδίου ολοκληρώθηκαν πολύ αργότερα από τους αγώνες. το1987⁵⁴

Οι κολυμβητικές εγκαταστάσεις διαχωρίζονταν από το στάδιο με έναν τοίχο από μπετόν που αργότερα αντικαταστάθηκε μερικώς από γυαλί⁵⁵

Σήμερα γίνεται εκτενής ανακαίνιση που θα ολοκληρωθεί το 2015. (εικ.45,46)



[εικ.45]: Το στάδιο κατά την Ολυμπιάδα



[εικ. 46]: Νυχτερινή όψη

⁵⁴

[http://en.wikipedia.org/wiki/Olympic_Stadium_\(Montreal\)#Background_and_architecture](http://en.wikipedia.org/wiki/Olympic_Stadium_(Montreal)#Background_and_architecture)

⁵⁵

<http://www.swimmingworldmagazine.com/lane9/news/World/31355.asp>

Από τις σημαντικότερες εγκαταστάσεις Ολυμπιακών Αγώνων είναι το **'Water Cube'**, το εθνικό κέντρο υγρού στίβου που φιλοξένησε τους αγώνες του 2008 στο Πεκίνο. Σχεδιασμένο από τους **Peddle Thorp and Walker – PTW with Arup** μετά τον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό που κέρδισαν το 2003.

Το τετράγωνο σχήμα του είναι μια αντανάκλαση του κινεζικού συμβόλου για τη γη σε αντιδιαστολή με τη κυκλική μορφή του σταδίου που συμβολίζει τον ουρανό. Τα 2/3 του όγκου του κτηρίου είναι υπόγεια με μόνο το 1/3 ορατό, υπόκειται με αυτό τον τρόπο στις ακραίες κλιματικές συνθήκες του Πεκίνου. Η κατασκευαστική δομή του χωροδικτύωματος είναι εμπνευσμένη από τις φούσκες του σαπουνιού και παρά το τυχαίο και οργανικό σχήμα τους είναι τμήματα από ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο. (εικ.47)

Η λύση αυτή στηρίχθηκε στην ιδέα δύο καθηγητών φυσικής από το Δουβλίνο γνωστή ως: **Weaire-Phelan structure** σύμφωνα με την οποία πολύεδρα στοιβάζονται με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο για την κατασκευή χωροδικτύωματος.⁵⁶ (εικ.48,49)

Μια κατασκευαστική δομή ιδανική για τις σεισμικές συνθήκες που επικρατούν στο Πεκίνο. Αν και μοιάζει εύθραυστο στην πραγματικότητα είναι πολύ ανθεκτικό και κατάλληλο για τις σεισμικές συνθήκες που επικρατούν στο Πεκίνο.

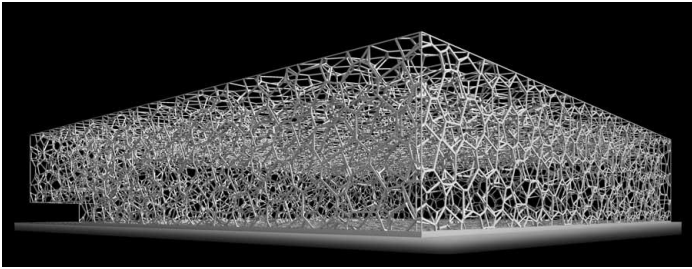
Η πλήρωση των κενών γίνεται από φύλλα ETFE (ethyl tetra fluoro ethylene) που σχηματίζουν «μαξιλάρια» με διάκενο

3,5μ. Ένα ανθεκτικό υλικό που ζυγίζει 1/100 από τα αντίστοιχο μεγέθους γυαλί. Οι φυσαλίδες αυτές αφήνουν περισσότερο φως κατά την διάρκεια της ημέρας, ενώ καθαρίζονται σε κάθε βροχή. Έχει καλύτερες θερμομονωτικές ιδιότητες από το γυαλί, ενώ είναι πιο ανθεκτικό στις επιδράσεις της ηλιακής ακτινοβολίας. Λειτουργεί σαν θερμοκήπιο αφού η πισίνα είναι ένας χώρος που απαιτεί θερμότητα, με αυτό τον τρόπο εξοικονομείται ενέργεια περίπου στο 30%, όσο θα ήταν η αντίστοιχη προσφορά ενέργειας από φωτοβολταϊκά πάνελ που θα κάλυπταν όλη την οροφή. Κατάλληλος εξαερισμός ρυθμίζει την θερμοκρασία του εσωτερικού χώρου.

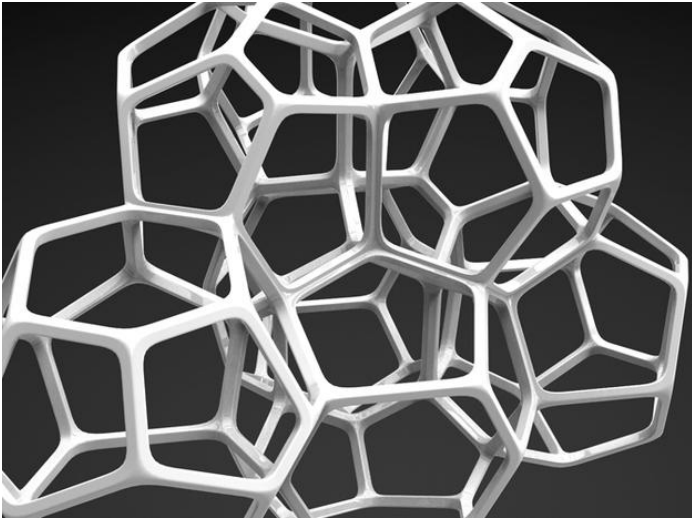


[εικ. 47]: Το "Water Cube" σε αντιδιαστολή με το "Bird Nest"

⁵⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Weaire%E2%80%93Phelan_structure



[εικ.48]: Το χωροδικτύωμα του Water Cube



[εικ. 49]: Weaire-Phelan structure

Ο περιβαλλοντικός σχεδιασμός του συμπληρώνεται και από την μειωμένη κατανάλωση νερού. Με το σύστημα φιλτραρίσματος σε δύο στάδια, το νερό που αποβάλλεται από την πισίνα ανακυκλώνεται αντί να καθοδηγείται στο σύστημα λυμάτων. Επιπλέον, η εκμετάλλευση του βρόχινου νερού συμπληρώνει τις ανάγκες σε νερό. Το Πεκίνο είναι γνωστό για το πρόβλημα της μειωμένης και

σποραδικής βροχόπτωσης καθώς και για τα πιθανά χαμηλά επίπεδα της στάθμης των υδάτων.⁵⁷

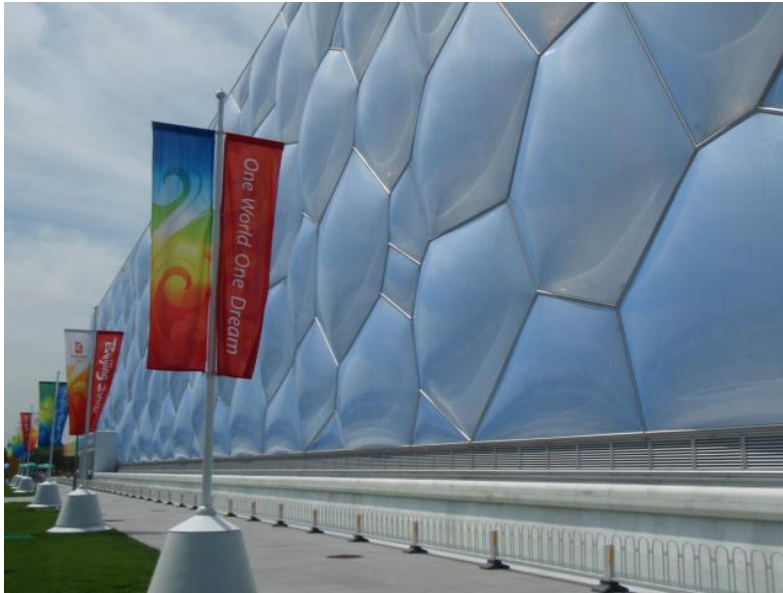
Το water cube αποτελεί ένα εξαιρετικό επίτευγμα που συνδυάζει την καινοτόμα τεχνολογία με τον συμβολισμό της απλοϊκής (ή απλής) μορφής του κύβου. Το υψηλά ραφινάρισμένο χωροδικτύωμα με την οργανική μορφή του συνδέεται με την φύση με έναν ήσυχο αλλά ταυτόχρονα θεμελιώδες τρόπο. Η τεχνολογία σε συνδυασμό με την τέχνη, καθιστούν το κτήριο μια εγκατάσταση που ταιριάζει να φιλοξενήσει τα αθλήματα του υγρού στίβου που τονίζουν την αρμονία της ανθρώπινης κίνησης.⁵⁸ (εικ.50)

Σήμερα ένα μεγάλο μέρος της εγκατάστασης έχει μετατραπεί σε ένα φουτουριστικό υδάτινο πάρκο στα πλαίσια της μεταολυμπιακής χρήσης. Η κύρια πισίνα έχει διατηρηθεί ως χώρος άθλησης και διεξαγωγής αγώνων και το πάρκο έχει τοποθετηθεί στους βοηθητικούς χώρους και στον χώρο της πισίνας προθέρμανσης.⁵⁹(εικ. 51)

⁵⁷ <http://www.designbuild-network.com/projects/watercube/>

⁵⁸ Philip Drew, *NewTent Architecture*, Thames & Hudson, 2008

⁵⁹ <http://urbanpeek.com/2011/08/20/beijings-olympic-pool-transformed-to-a-wacky-water-park/>



[εικ. 50]: την περίοδο των Ολυμπιακών αγώνων του Πεκίνου.



[εικ. 51]: "Happy Magic Water Cube Water Park".

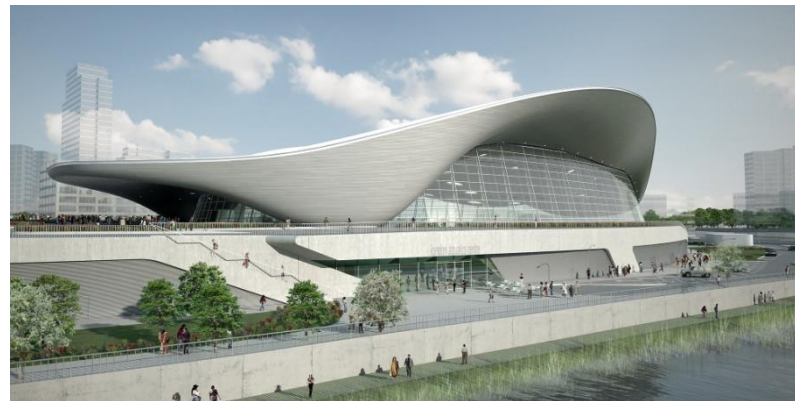
Το σχέδιο του **Aquatic Centre**, χαρακτηριστικό της αρχιτέκτονα **Zaha Hadid**, είναι εμπνευσμένο από την γεωμετρία του νερού σε κίνηση, δημιουργώντας εσωτερικούς χώρους αλλά και εξωτερικό περιβάλλον που αντανακλούν το τοπίο δίπλα στο ποτάμι του Ολυμπιακού Πάρκου. Η στέγη με την ρευστή κυματοειδή μορφή, ξεπροβάλλει από το έδαφος και σαρώνει τις εγκαταστάσεις του Κέντρου, ενώ ταυτόχρονα περιγράφει και οριοθετεί τον όγκο των χώρων κολύμβησης και κατάδυσης.

Τοποθετημένο στο νοτιοανατολικό άκρο του Olympic Park σε γεινίαση με την γέφυρα Stratford και με την πίσина προπόνησης κάτω από την γέφυρα, εντάσσεται στον ευρύτερο σχεδιασμό της περιοχής για την δημιουργία ενός πεζόδρομου που θα συνδέει το ανατολικό με το δυτικό τμήμα του Ολυμπιακού πάρκου.

Υπήρξε εξ' αρχής πρόβλεψη για την μεταολυμπιακή χρήση της εγκατάστασης με την ευελιξία της μείωσης των καθισμάτων από 17.000 θ έσεις που ήταν απαραίτητα για τους Ολυμπιακούς Αγώνες σε 2000. Τα πλαιινά πτερύγια που είχαν κατασκευαστεί για τα επιπλέον καθίσματα έχουν ήδη αφαιρεθεί και στην θέση τους τοποθετήθηκαν υαλοστάσια, όπως είχε προβλέψει η αρχιτέκτονας για την τελική μορφή του κτιρίου.⁶⁰



[εικ. 52]: Σχέδιο του κολυμβητηρίου με τα πτερύγια για τις κερκίδες στους Ολυμπιακών Αγώνων.

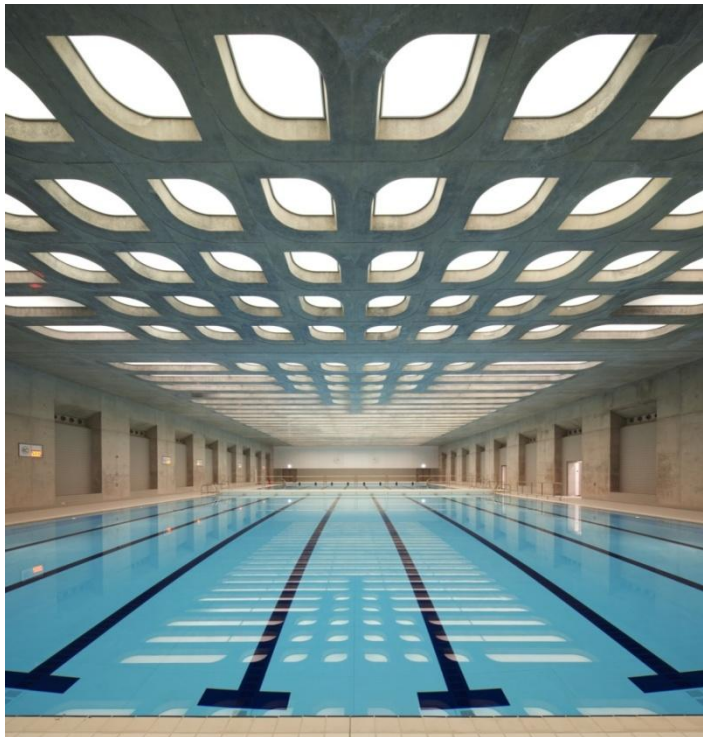


[εικ.53]: Η τελική μορφή μετά τους αγώνες.

⁶⁰ <http://www.e-architect.co.uk/london/london-aquatics-centre>
<http://www.archdaily.com/161116/london-aquatics-centre-for-2012-summer-olympics-zaha-hadid-architects/>



[εικ. 54] : Εσωτερική άποψη του κολυμβητηρίου.



[εικ. 55]: Η πισίνα προθέρμανσης βρίσκεται κάτω από την πλατεία.

6. Θέματα οικολογίας και περιβάλλοντος (eco-swimming pools - natural pool)

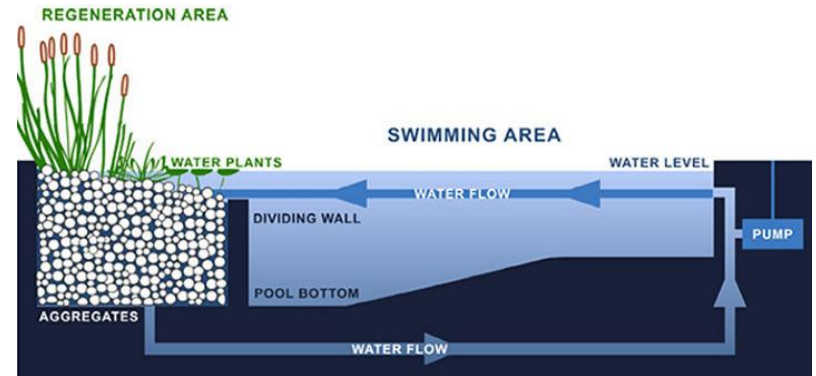
Σύμφωνα με τον ορισμό «φυσική πισίνα ή λίμνη», θεωρείται ένα σύστημα μιας κατασκευασμένης δεξαμενής μονωμένης με μεμβράνες όπου για την απολύμανση του νερού δεν χρησιμοποιούνται χημικά αλλά όλος ο καθαρισμός του νερού επιτυγχάνεται μέσω βιολογικών φίλτρων και φυτών υδροπονικής φύτευσης.⁶¹

Η εγκατάσταση αποτελείται από δύο ζώνες.

- Την ζώνη κολύμβησης που μπορεί να θυμίζει συμβατική πισίνα ή φυσική λίμνη
- Την ζώνη αναζωογόνησης. Μια πισίνα υπερχείλισης με υπόστρωμα διήθησης και χλωρίδα υδρόφιλων φυτών που αναλαμβάνουν τον βιολογικό καθαρισμό του νερού.

Η ζώνη καθαρισμού μπορεί να είναι δίπλα ή και σε απόσταση από τον χώρο κολύμβησης. Υπάρχει λοιπόν η δυνατότητα της κατασκευής χώρων που να παρομοιάζονται με φυσικές λίμνες ή να είναι πιο κοντά στην λογική της πισίνας. (εικ 56.)

Αν και η ευχαρίστηση της κολύμβησης στο φυσικό τοπίο μια θερμής πηγής είναι δεδομένη, η ιδέα της χρήσης φυσικών συστημάτων για την λειτουργία κολυμβητηρίων εμφανίστηκε πολύ αργότερα, την περίοδο του **περιβαλλοντικού κινήματος της δεκαετία του 60'-70'**. Τα ζητήματα της οικολογίας οδήγησαν στη αναζήτηση μιας πιο φυσικής διαδικασίας καθαρισμού του νερού αλλά και τον επαναπροσδιορισμό του ανθρώπου σε σχέση με το περιβάλλον. (εικ 57)



[εικ. 56]: Διάγραμμα λειτουργίας της φυσικής πισίνας.



[εικ. 57] : Φυσική πισίνα ενταγμένη στο περιβάλλον.

⁶¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Natural_pool

Το **1985** κατασκευάστηκαν από την Αυστριακή εταιρία BIOTOP η πρώτες δημόσιες χρήσης πισίνες στην Αυστρία και αργότερα εξαπλώθηκαν και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες όπως Γερμανία, Ελβετία, Ιταλία, Ισπανία, Ολλανδία και άλλες. Στην Αμερική αντιμετωπίζουν με δυσπιστία της φυσικές πισίνες, όσον αφορά τον καθαρισμό τους και δεν υπάρχουν οδηγίες για την ποιότητα του νερού, σε αντίθεση με την Ευρώπη, που υπάρχουν από το 2006

Natural bad Riehen

Οι **Herzog & de Meuron** είχαν αρχικά σχεδιάσει την φυσική πισίνα στην Ριένη της Ελβετίας το 1979. Μια ιδέα που έμεινε στο ράφι έως το 2007 που ο δήμος αποφάσισε να προχωρήσει στην υλοποίησή του που ολοκληρώθηκε μέσα στο 2014. Σε αυτό το γεγονός συνετέλεσε η πρόοδος στην τεχνολογία και η καλύτερη κατανόηση της λειτουργίας του συστήματος φιλτραρίσματος του νερού με φυσικό τρόπο που επέτρεψε στην ομάδα αρχιτεκτόνων την βελτίωση της αρχικής σχεδίασης.

Η περιοχή περιλαμβάνει πισίνα για κολύμπι, για αναψυχή για βουτιές και χώρο για παιδιά, με αυτό τον τρόπο καλύπτει τις ανάγκες των χρηστών όλων των ηλικιακών ομάδων.⁶² (εικ. 58,59)



[εικ. 58]: Κάτοψη της περιοχής



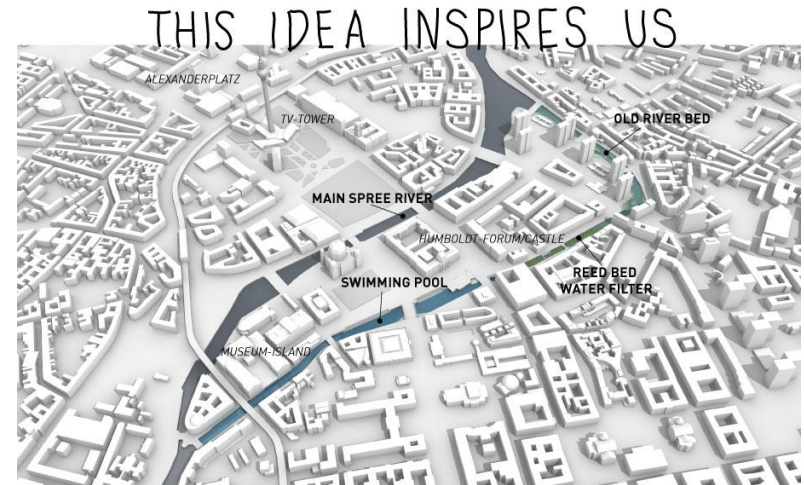
[εικ. 59]: Ο χώρος της πισίνας

⁶² <http://inhabitat.com/herzog-de-meurons-naturbad-riehen-natural-swimming-pool-breaks-ground-in-switzerland/naturbad-riehen-herzog-de-meuron-2/?extend=1>

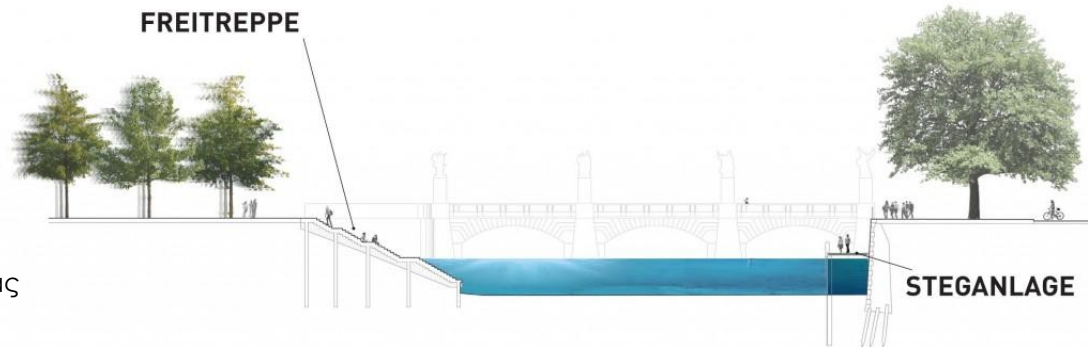
Μια πιο τολμηρή πρόταση είναι η μετατροπή ενός παράπλευρου καναλιού του ποταμού **Σπρέε** σε χώρο κατάλληλο για κολύμβηση, μεταξύ **Schlossplatz** και **Bode-Museum**, σε μια υποβαθμισμένη περιοχή στην καρδιά του Βερολίνου.

Η πρόταση για αυτό το τμήμα του ποταμού αφορά την απόδοσή της ως φυσική πισίνα (**Flussbad**). Έτσι, το Βερολίνο θα έχει τη μεγαλύτερη και πιο συναρπαστική πισίνα του κόσμου με μήκος περίπου 750 μέτρων κατά μήκος του Νησιού των Μουσείων (**Museumsinsel**)⁶³. Το πολιτιστικό και αρχιτεκτονικό σύμπλεγμα που από το 1999 έχει χαρακτηριστεί Μνημείο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. (εικ 60)

Για την επίτευξη αυτού του στόχου, ένα τμήμα του καναλιού θα αναλάβει τον καθαρισμό των υδάτων με φυσικό τρόπο, όπως γίνεται στις οικολογικές πισίνες και θα αποτελέσει τον τομέα αναζωογόνησης, ενώ ένα τμήμα θα μετατραπεί σε βιότοπο δίπλα στις όχθες του οποίου θα σχεδιαστεί ένα νέο αστικό πάρκο. (εικ. 61, 62)

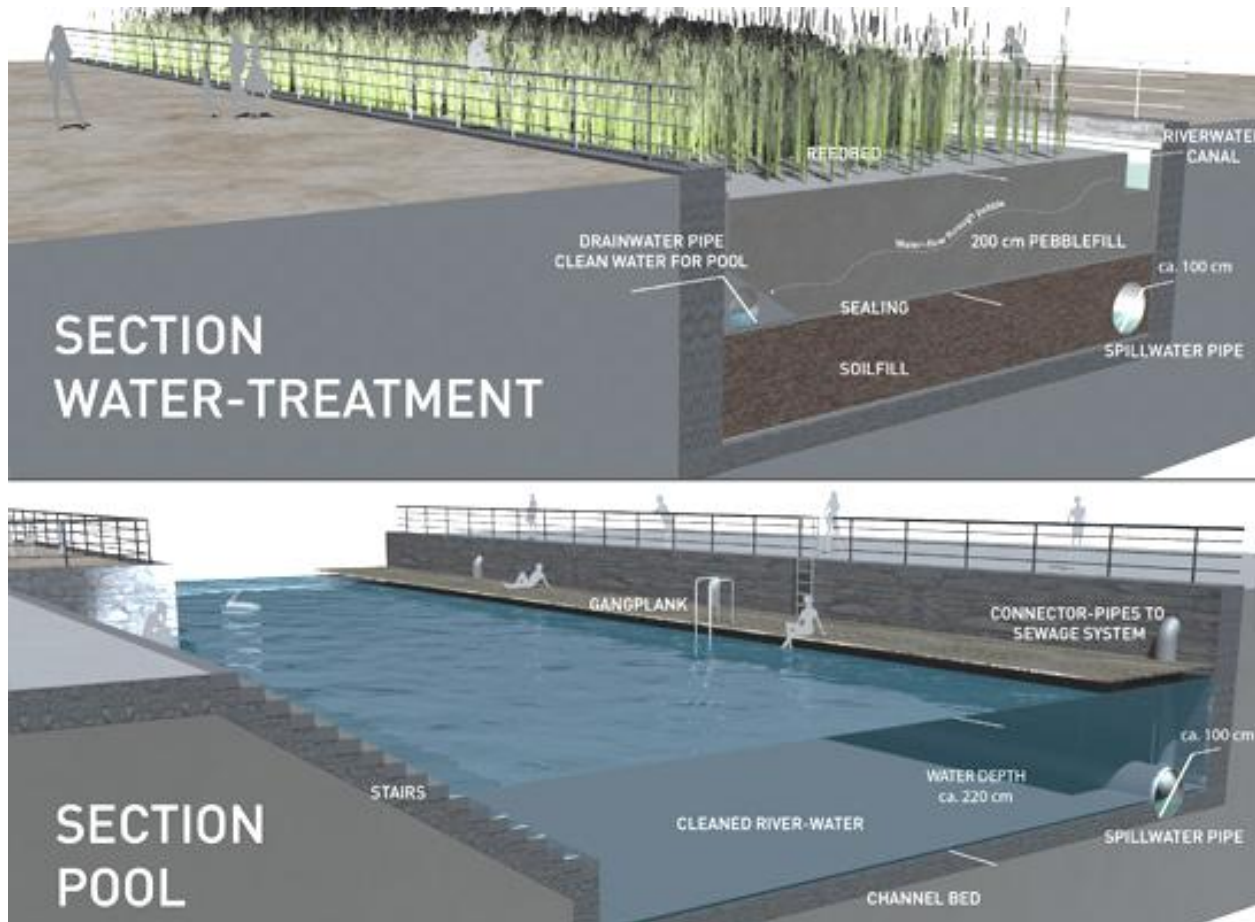


[εικ. 60]: Γενικό πλάνο της περιοχής Museumsinsel. Διακρίνεται το τμήμα του καναλιού που προορίζεται για χώρο κολύμβησης και το τμήμα του χώρου αναζωογόνησης.



[εικ. 61]: Τομή στο τμήμα της πισίνας

⁶³ <http://www.smb.museum/en/museums-and-institutions/museumsinsel-berlin/master-plan-museumsinsel.html>

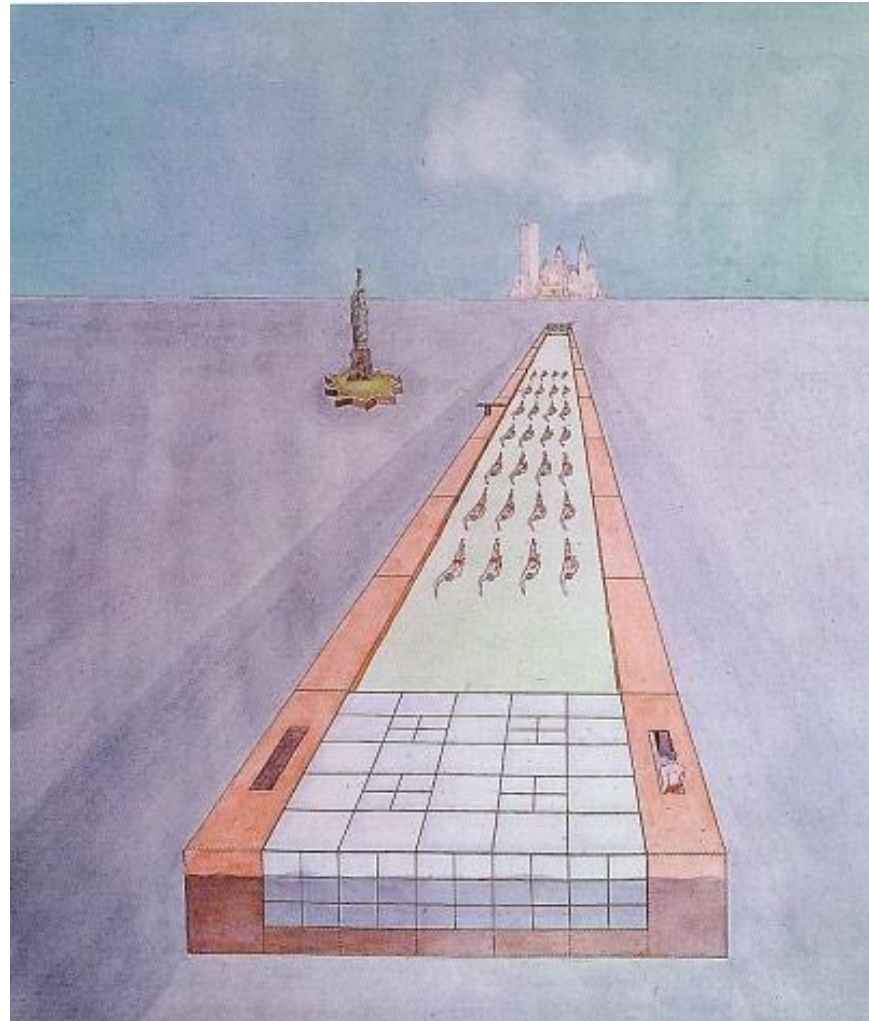


[εικ. 62]: Τομή στον χώρο αναζωογόνησης και πισίνας

7. Εγκαταστάσεις δημόσιων χώρων κολύμβησης ως μέσω διεκδίκησης των υδάτινων πόρων

Το 1977 ο **Rem Koolhaas** έγραψε την ιστορία της πισίνας (**Story of the Pool**). Μια ιστορία που εξελίσσεται την περίοδο του κονστρουκτιβισμού στην Μόσχα το 1923. Ένας φοιτητής, που κανείς δεν θυμόταν ποιος είναι, ανακάλυψε την ιδέα της πλωτής πισίνας, «...Η πλωτή πισίνα, ένας θύλακα καθαρότητας σε ένα μολυσμένο περιβάλλον, φαινόταν ένα πρώτο βήμα, ταπεινό αλλά ριζοσπαστικό, σε ένα σταδιακό πρόγραμμα βελτίωσης του κόσμου μέσα από την αρχιτεκτονική.»⁶⁴

Οι φοιτητές αποφασίζουν να κατασκευάσουν ένα πρωτότυπο της μακρόστενης δεξαμενής και ανακαλύπτουν ότι αν όλοι κολυμπήσουν συγχρονισμένα από την μια άκρη της πισίνας στην άλλη αυτή θα αρχίσει να κινείται αργά προς την αντίθετη κατεύθυνση, σύμφωνα με την απλή λογική της φυσικής, της δράσης και της αντίδρασης. Η κατασκευή έχει στις δυο μεγάλες πλευρές δυο γραμμικά στοιχεία που αποτελούν τα αποδυτήρια ενώ στις δύο άλλες πλευρές σαλόνια-χώρους ανάπαυσης δυο διαφανείς όψεις. Η μια αναδεικνυε την υγιή δραστηριότητα κάτω από το νερό της πισίνας ενώ η άλλη τα ψάρια να αγωνιούν στα μολυσμένα νερά. «...ήταν έτσι ένας αληθινά διαλεκτικός χώρος για φυσική άσκηση, ηλιοθεραπεία και για κοινωνικοποίηση μεταξύ των σχεδόν γυμνών κολυμβητών»⁶⁵.



[εικ. 63]: Rem Koolhaas " The Story of the Pool"

⁶⁴ Rem Koolhaas, *Delirious New York: A Retroactive Manifesto for Manhattan*, (New York: Oxford University press, 1978)σελ. 253

⁶⁵ Στο ίδιο.

Στις αρχές του 30' το εχθρικό πολιτικό περιβάλλον που κάποτε ενθάρρυνε ιδέες σαν την πισίνα, τώρα θεώρησε ύποπτη την ιδεολογία που αντιπροσώπευε. Οι αρχιτέκτονες-κατασκευαστές-ναυαγοσώστες σχεδιάζουν την φυγή τους και μετά από ατελείωτο κολύμπι προς το Κρεμλίνο, που διήρησε τέσσερις δεκαετίες, φθάνουν τελικά στο Μανχάταν. Η αναδρομική θεωρία του Κoolhaas, ότι το οικοδομικό τετράγωνο του Μανχάταν ήταν στην πραγματικότητα μια μοντερνιστική αντίληψη που αποκτήθηκε κατά λάθος, είχε τώρα αποδειχθεί: «Κατά κάποιον τρόπο η πισίνα ήταν το τετράγωνο του Μανχάταν πραγματοποιημένο στην Μόσχα, το οποίο τώρα έφτανε στον λογικό προορισμό του»⁶⁶

Η ιστορία αυτή του Κoolhaas, αναβιώνει την ιδέα της πλωτής πισίνας η οποία ενσαρκώνεται μέσα από τις νέες προτάσεις πλωτών κατασκευών που παρουσιάζονται από τον Ευρωπαϊκό χώρο. Με αφορμή το ζητούμενο της απόδοσης των υδάτινων πόρων (ποτάμια, κανάλια υποβαθμισμένες παράκτιες περιοχές) στους κατοίκους των πόλεων, οι νέοι αυτοί δημόσιοι χώροι κολύμβησης, ως χώροι έντονης κοινωνικοποίησης, παίζουν σημαντικό ρόλο.

Οι νέες αυτές κατασκευές επαναφέρουν στο προσκήνιο τόσο τις πλωτές κατασκευές του 18ου-19ου αιώνα όσο και τα θαλάσσια λουτρά δημιουργώντας τόπους όπου η κολύμβηση και το παιχνίδι με το νερό επανασυνδέεται με το φυσικό περιβάλλον.

⁶⁶ Rem Koolhaas, *Delirious New York: A Retroactive Manifesto for Manhattan*, (New York: Oxford University press, 1978)σελ.253

Στην προσπάθεια ταξινόμησής των χώρων αυτών, εξετάζεται η χωροθέτησή τους σε σχέση με το όριο του υδάτινου στοιχείου, σχηματίζοντας τρεις κατηγορίες:

- I. Γεινίαση _ στο όριο
- II. Πρόβολος _ πέρα από το όριο
- III. Γέφυρα _ κοινός τόπος

I. Γεινίαση _ στο όριο

7.1.1 Copenhagen Havnebad Island Brygge

Το λιμάνι της Κοπεγχάγης που σήμερα βρίσκεται στην διαδικασία μετασχηματισμού από βιομηχανική περιοχή και οδικό κόμβο σε πολιτιστικό και κοινωνικό κέντρο της πόλης. Σε αυτό συνέβαλε η επένδυση της πόλης στην περιβαλλοντική απορρύπανση των υδάτων με τον εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων καθαρισμού του νερού.⁶⁷

Μετά το 2001 που το νερό θεωρήθηκε ασφαλές για κολύμβηση, δόθηκε η ευκαιρία στους κατοίκους να κάνουν χρήση του φυσικού υδάτινου πόρου μέσα στο κέντρο της πόλης. Μετά από έναν χρόνο μόλις τοποθετήθηκε μια μεταφερόμενη κατασκευή που τώρα βρίσκεται στο **Fisketorret** και το 2003 κατασκευάστηκε η μόνιμη εγκατάσταση. Το **Harbour Bath στο Island Brygge** του **Jakob Møller** επεκτείνει το παρακείμενο πάρκο πάνω

⁶⁷ <http://www.dac.dk/en/dac-life/copenhagen-x-gallery/cases/harbour-bath-at-islands-brygge/>

Δημόσιοι Χώροι Κολύμβησης

από το νερό. Ολοκληρώνει τη μετάβαση από τη γη στο νερό, γεγονός που δίνει την δυνατότητα στους πολίτες της Κοπεγχάγης να κάνουν μια βουτιά στη μέση της πόλης. Ενσωματώνει τις ανάγκες και τις απαιτήσεις για την προσβασιμότητα, την ασφάλεια και την προγραμματική ευελιξία. Αντί να μιμείται το παραδοσιακό δανέζικο κλειστό κολυμβητήριο, προσφέρει ένα αστικό τοπίο εμπνευσμένο από το λιμάνι. Ξύλινες προβλήτες, πλωτές αποβάθρες, πλατφόρμα για καταδύσεις που θυμίζει πλώρη και πύργος ναυαγοσωστικής που παραπέμπει σε καμινάδα πλοίου.⁶⁸

Το Harbour Bath είναι μια παροιμιώδης παιδική χαρά. Λειτουργεί πιο πολύ ως παραλία παρά ως κολυμβητήριο. Καλύπτει την ανάγκη για κοινωνικοποίηση με ένα πιο διασκεδαστικό τρόπο και όχι με την ,μοναχικότητα ,ίσως, της κολύμβησης ως άσκησης. Η εγκατάσταση είναι σε θέση να φιλοξενήσει δραστηριότητες εστιασμένες στο παιχνίδι, σε ένα φιλικό περιβάλλον. (εικ. 64, 65)



[εικ.64,65]: Το Harbour Bath στο Island Brygge



⁶⁸ <http://www.architecturenewsplus.com/projects/789>
<http://oresund.badevand.dk/>
http://en.wikipedia.org/wiki/Copenhagen_Harbour_Baths

7.1.2. Badboot Adwerp

Η πλωτή πισίνα στο λιμάνι της Αμβέρσας, σχεδιασμένη από τους αρχιτέκτονες **Pieter Peerlings and Silvia Mertens** του γραφείου **Sculp(IT) Architecten**, είναι η μεγαλύτερη έως τώρα πλωτή πισίνα μήκους 120 μέτρων. Για την εγκατάσταση επιστρατεύτηκε το σκαρί ενός παλιού ferry boat ενώ η κατασκευή πραγματοποιήθηκε σε ναυπηγείο.⁶⁹

Διαφέρει από την πισίνα στην Κοπεγχάγη και που εξετάσαμε, όχι μόνο στο μέγεθος αλλά και στις ποικίλες λειτουργίες αναψυχής που φιλοξενεί. Είναι ένα ολοκληρωμένο κέντρο αναψυχής και όχι απλά ένα πλοίο που μετατράπηκε σε πισίνα. Οι περιβαλλοντικές ευαισθησίες των αρχιτεκτόνων εκφράζονται με την ενσωμάτωση συστήματος οικολογικού καθαρισμού του νερού όπως ακριβώς γίνεται και στις φυσικές πισίνες. Είναι έτσι η πρώτη πλωτή οικολογική πισίνα ενώ τον χειμώνα μετατρέπεται σε παγοδρόμιο. Εντούτοις, δεν κατάφερε να ενσωματώσει στοιχεία του συμβολισμού αλλά και της λειτουργική ευρηματικότητας της πισίνας του Koolhaas. (εικ.66)



[ει. 66]: . Badboot Adwerp

⁶⁹ <http://inhabitat.com/badboot-the-worlds-largest-floating-swimming-pool-opens-today-in-antwerp/>

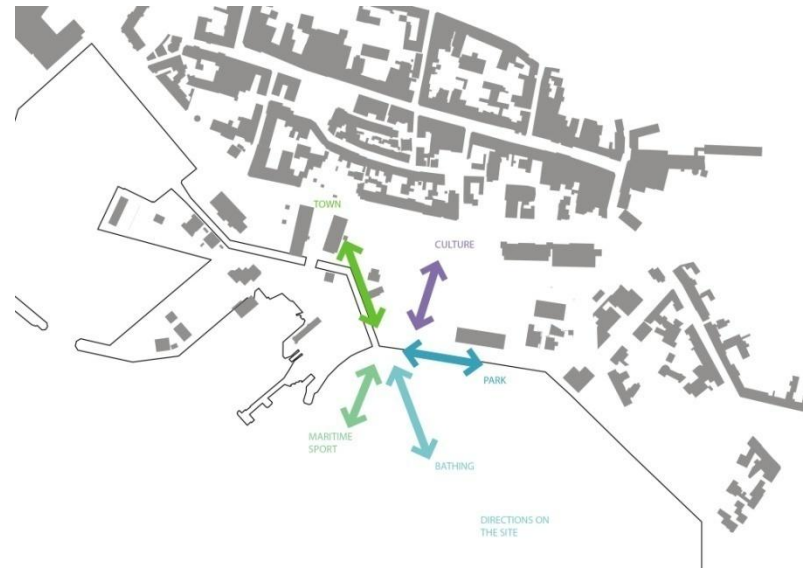
II. Πρόβολος _ πέρα από το όριο,

7.2.1 Faaborg Harbor Bath, Denmark

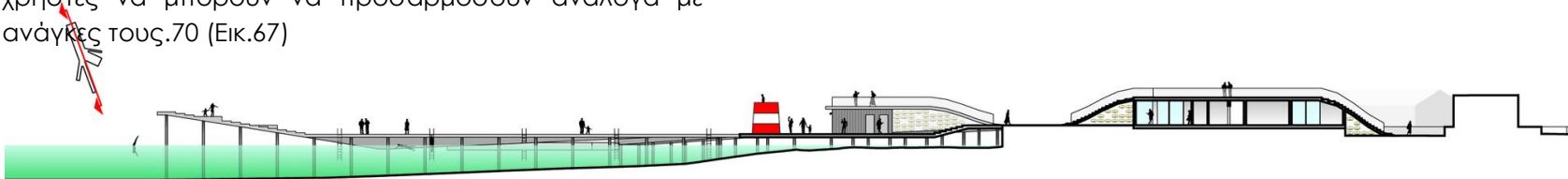
Η εγκατάσταση, σχέδιο των JDS, URBAN AGENCY, Creo arkitekter, βρίσκεται στο λιμάνι του **Faaborg** στην Δανία και δόθηκε σε λειτουργία το 2014. Στόχος της κατασκευής είναι η απόδοση στους κατοίκους της πόλης ενός νέο τόπου αναψυχής στο παράκτιο μέτωπο, συνδέοντας την πόλη με την θάλασσα.

Τρεις θεματικές προβλήτες προσφέρουν δραστηριότητες για όλους: νήπια, παιδιά και οι νέοι άνθρωποι μπορούν να απολαύσουν το νερό, ή απλά να απολαύσουν τη θέα του Faaborg Fjord.

Διαθέτει αποδυτήρια και εγκαταστάσεις για κωπηλάτες, μια πλατφόρμα καταδύσεων, μία υδάτινη παιδική χαρά και σάουνα. Η πρόθεση των αρχιτεκτόνων ήταν να μην είναι εκ των προτέρων καθορισμένες όλες οι λειτουργίες, αλλά να δημιουργήσουν ένα πλαίσιο όπου το απροσδόκητο μπορεί να συμβεί. Με άλλα λόγια, ένας τόπος που οι χρήστες να μπορούν να προσαρμόσουν ανάλογα με ανάγκες τους.⁷⁰ (Εικ.67)



[εικ. 67]: Λειτουργικό διάγραμμα



[εικ. 68]: Διαμήκης Τομή

⁷⁰ <http://www.archdaily.com/518083/faaborg-harbor-bath-urban-agency-jds-creo-arkitekter/>



[εικ. 69]: Φωτορεαλιστικό της εγκατάστασης

[εικ. 70]: Ποικίλες δραστηριότητες σε κάθε σκέλος της εγκατάστασης

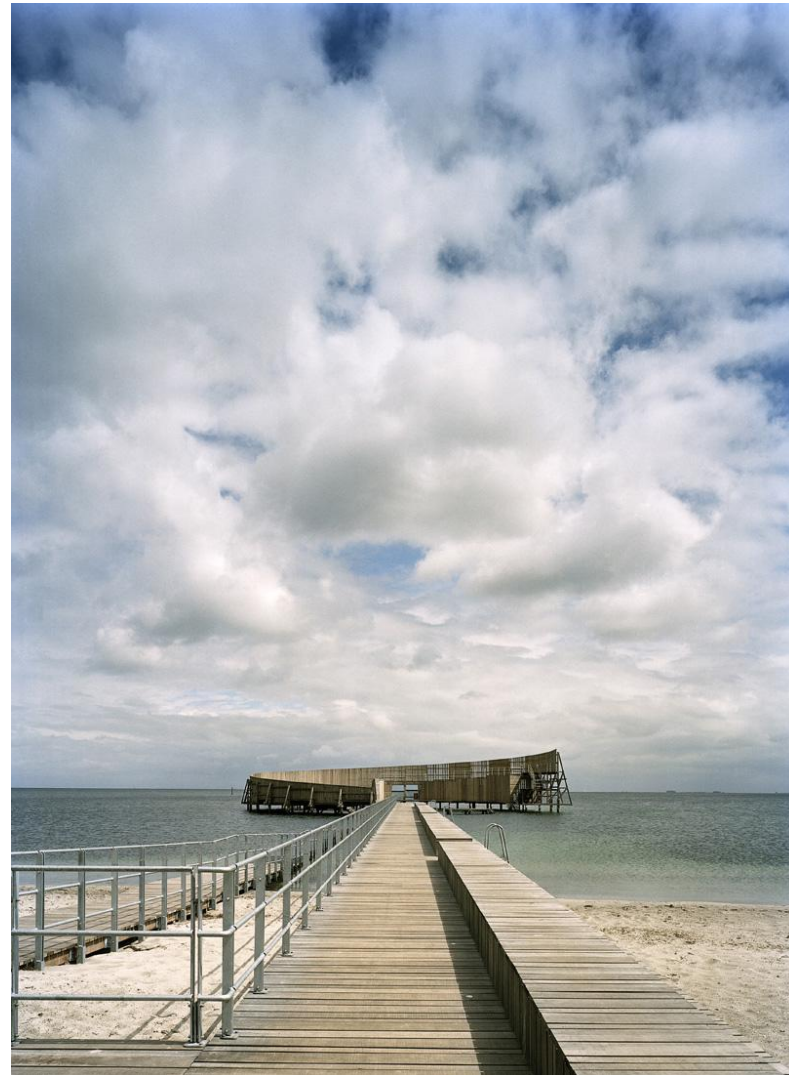


7.2.2 The KastrupSøbad project, Denmark

Η εγκατάσταση του αρχιτέκτονα **Fredrik Peftersson** στην Δανία ολοκληρώθηκε το **2004**, αναπολώντας την αίγλη των θαλάσσιων λουτρών, δίνοντας νέα πνοή σε μια υποβαθμισμένη πρώην βιομηχανική περιοχή. Η διαφορά εδώ έγκειται στο γεγονός ότι η κατασκευή μέσα στο νερό δεν αποσκοπεί στον προστασία από τα αδιάκριτα βλέμματα των λουόμενων, όπως αυτό συνέβαινε στα λουτρά του Φαλήρου για τον γυναικείο πληθυσμό, αλλά αντιθέτως να μετατραπεί σε χώρο **έντονης κοινωνικοποίησης**. Μετά από 50 χρόνια συζητήσεων για τον τρόπο αξιοποίησης της, η εγκατάσταση και η αποκατάσταση της παραλίας με την εναπόθεση άμμου, μετέτρεψαν την περιοχή σε δημοφιλή προορισμό, που κέντρισε το ενδιαφέρον τόσο σε εθνικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο. (εικ. 71)

Στόχος του αρχιτέκτονα ήταν η κατασκευή μιας δυναμικής μορφής που θα ήταν ορατή από την θάλασσα, τη γη και από τον αέρα. Η γλυπτική ξύλινη εγκατάσταση εδράζεται σε πασσάλους βρίσκεται ένα μέτρο πάνω από την θάλασσα και εκατό μέτρα από την στεριά με την οποία συνδέεται μέσω ξύλινης προβλήτας(γέφυρας).

Η κυκλική μορφή προσφέρει προστασία από τον άνεμο, ενώ φιλοξενεί τις χρήσεις των αποδυτηρίων, χώρο για ηλιοθεραπεία, κολύμβηση και εξέδρα για βουτιές. Η εγκατάσταση συμπληρώνεται από ένα μικρό κτίριο στην παραλία που φιλοξενεί τις τουαλέτες και αποδυτήρια για ΑΜΕΑ. Είναι ένας χώρος ανοικτός και προσβάσιμος για όλους, ανεξαρτήτως ηλικίας και σωματικής ικανότητας. [εικ. 72, 73]



[εικ. 71]

7. Εγκαταστάσεις δημόσιων χώρων κολύμβησης ως μέσω διεκδίκησης των υδάτινων πόρων



[εικ. 72]:τα Απτάλι Φωτογραφία του The KasturSøbad project



[εικ. 73]

α. Γέφυρα _ κοινός τόπος
7.2.1 Badeschiff, Berlin

Το **2002** ζητήθηκε από διεθνείς αρχιτέκτονες και καλλιτέχνες να καταθέσουν προτάσεις με θέμα τις γέφυρες ως στοιχεία σύνδεσης στην πόλη. Η ομάδα AMP (team of architectos with Gil Wilk and the Berlin artist Susanne Lorenz) ερμηνεύοντας από την αρχή το ζητούμενο αντί η πρόταση να αφορά μια υπάρχουσα γέφυρα **πάνω από τον Σπρέε** πρότειναν μια γέφυρα **μέσα στον Σπρέε**. Στο Βερολίνο υπήρχε μακρά παράδοση σε λουτρικές εγκαταστάσεις στις όχθες του ποταμού, όταν από την άποψη της καταλληλότητας των υδάτων επιτρεπόταν η κολύμβηση. Οι υπάρχουσες γέφυρες δε, πριν την καταστροφή τους από τον πόλεμο και την διχοτόμηση του Βερολίνου, λειτουργούσαν πραγματικά ως συνδετήρες στον ιστό της πόλης. Μετά την διχοτόμηση ο Σπρέε αποτέλεσε όριο μεταξύ των δυο τμημάτων της πόλης (εικ.74)

Με την εγκατάσταση **Badeschiff** (πλοίο κολύμβησης) ενισχύεται η σχέση της πόλης με το ποτάμι.

Για την κατασκευή του χρησιμοποιήθηκε μια φορτηγίδα 30 ετών που τροποποιήθηκε σε κοντινό ναυπηγείο. Διατηρήθηκε μόνο το κέλυφος το οποίο μετατράπηκε σε 32μ. πισίνα ενώ οι τεχνικές εγκαταστάσεις εγκιβωτίσθηκαν στο περιμετρικό χείλος – άκρο και όμως διατηρήθηκε η απρόσκοπτη θέα του ποταμού κατά την κολύμβηση.

Μια ξύλινη γέφυρα με δυο πλατφόρμες που λειτουργούν και ως χώροι ηλιοθεραπείας οδηγούν στην πισίνα.

Κατά τη διάρκεια του χειμώνα ένα σύστημα στεγάστρων από μεμβράνη χωρίζει την εγκατάσταση σε τρεις περιοχές. Τις δυο πλατφόρμες που το χειμώνα μετατρέπονται σε χώρο ανάπαυσης-σαλόνι, σάουνα και την πισίνα. Οι περιοχές αυτές συνδέονται μεταξύ τους μέσω στεγάσεων που φιλοξενούν πρόσθετες τεχνικές εγκαταστάσεις για τις νέες λειτουργίες. Ο σκελετός του στεγάστρου αποτελείται από ελλειπτικά ξύλινα δικτυώματα πάνω στα οποία στερεώνεται ένα διπλό στρώμα μεμβράνης με διάκενο αέρα που βελτιστοποιεί την μόνωση του χώρου. Οι απλές αρθρώσεις και τα τυποποιημένα υλικά επιτρέπουν την εύκολη χειροκίνητη συναρμολόγηση και αποσυναρμολόγηση των στοιχείων που μπορούν στην συνέχεια να αποθηκευτούν κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού ή εναλλακτικά να χρησιμοποιηθούν στην ακτή για να στεγάσουν άλλες λειτουργίες. ⁷¹ (εικ. 75)

⁷¹ http://www.convertiblecity.de/projekte_projekt29_en.html



[εικ.74]: Διάγραμμα και σχηματική απεικόνιση των στεγάσεων



[εικ. 75]: Μια γέφυρα μέσα στον Σπρέε

7.2.2 + pool, NYC

Στην Νέα Υόρκη με την ίδια λογική της απόδοσης των υδάτων στους πολίτες, υπάρχει μια πρόταση για την κατασκευή πισίνας μέσα στον ποταμό Χάντσον όπου θα χρησιμοποιείται το νερό του ποταμού μετά τον καθαρισμό του από σειρά ειδικών φίλτρων στα τοιχώματα της πισίνας. Η +pool αποτελείται από δυο πισινές που διασταυρώνονται και μετασχηματίζονται ανάλογα με τις ανάγκες, από ολυμπιακών διαστάσεων πισίνα, ξεχωριστές λειτουργίες στο κάθε τμήμα του σταυρού, έως ένα ενιαίο χώρο παιχνιδιού. Το εγχείρημα είναι ένα πείραμα χρηματοδότησης από τους πολίτες (Crowd-Funded Urbanism) όπου με δωρεές συμβάλουν στην πραγματοποίησή του.

Το όραμα των σχεδιαστών είναι να βελτιωθεί η χρήση των φυσικών πόρων της πόλης παρέχοντας την δυνατότητα κολύμβησης σε καθαρό και ασφαλές περιβάλλον μέσα στο ποτάμι. (εικ.76,77)

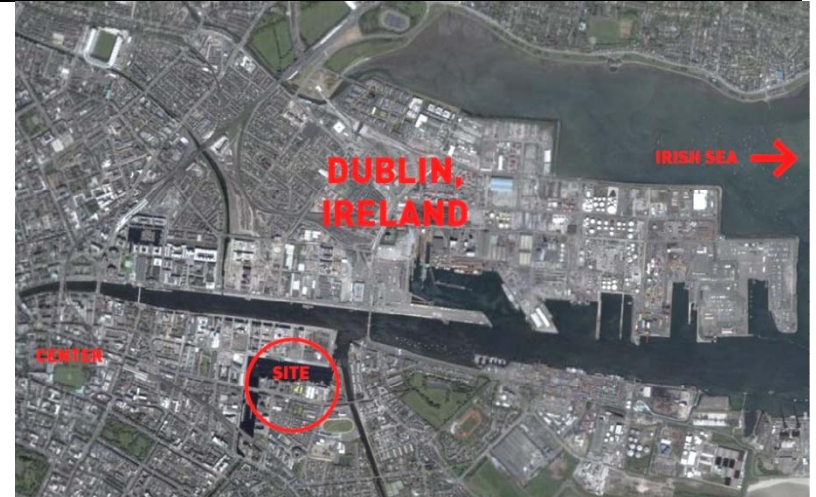


[εικ. 76,77]: Φωτορεαλιστική απεικόνιση και λειτουργικό διάγραμμα .

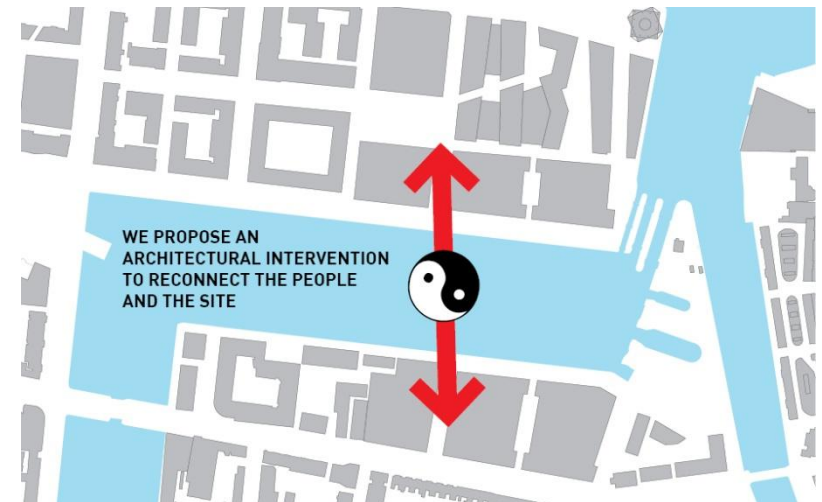
7.2.3 Dublin Docklands Bath

Τα docklands του Δουβλίνου διέρχονται μια περίοδο έντονων αλλαγών και μετασχηματισμών από το **1997**, όπου κατατέθηκαν τα πρώτα προγραμματικά σχέδια για την οικιστική ανάπτυξη. Η περιοχή βρίσκεται κοντά στην συμβολή του ποταμού **Liffey**, το **Grand Canal** και τον ποταμό **Dodder** και έχει μετατραπεί ήδη σε επιχειρηματικό κέντρο. (εικ. 78)

Το Δουβλίνο έχει μακρά παράδοση στα δημόσια λουτρά, αρκετά από αυτά στην παραθαλάσσια περιοχή λίγο έξω από την πόλη. Η πρόταση αφορά την αναβίωση των λουτρών αλλά με έναν αστικό χαρακτήρα. Η παρέμβαση ,ως κύριο στόχο έχει την σύνδεση του βόρειου με το νότιο τμήμα του καναλιού και την κοινωνική συνοχή της περιοχής ενώ παράλληλα προτείνονται νέες χρήσεις. Με τον διπλό χαρακτήρα του (ως γέφυρα και ως χώρος κολύμβησης) καλείται να ενεργοποιήσει την περιοχή και να αποτελέσει κέντρο για νέες κοινωνικές δραστηριότητες.⁷² (εικ. 79,80)

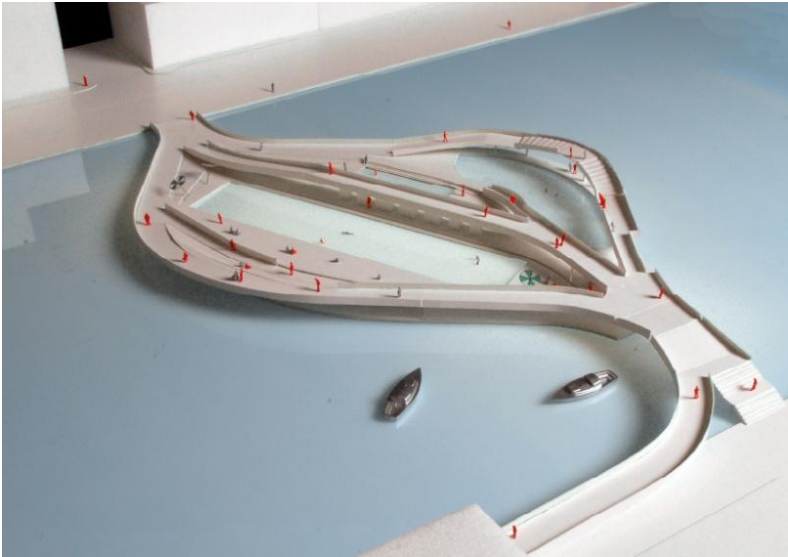


[εικ. 78]: Αεροφωτογραφία της περιοχής μελέτης



[εικ. 79]: Η εγκατάσταση λειτουργεί ως γέφυρα που συνδέει τις δύο περιοχές .

⁷² <http://jdsa.eu/dub/>



[εικ. 80]: Μακέτα τα πρότασης.

8. Ανακύκλωση- Επανάχρηση και πισίνα στα κέντρα των πόλεων

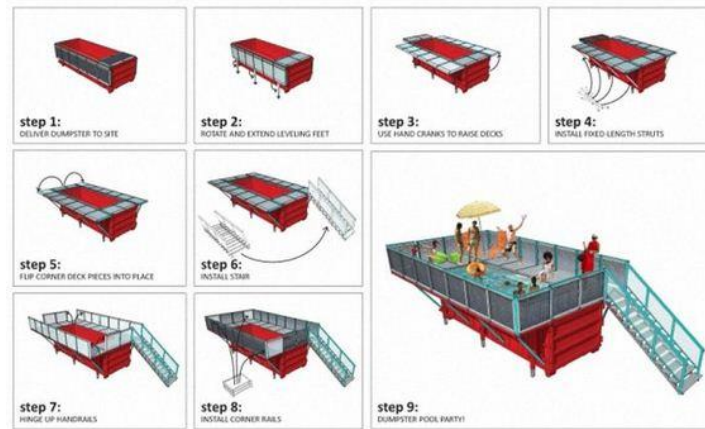
Μια απρόσμενη έκπληξη στο κέντρο της πόλης προσφέρει η νέα τάση των **Dumpster pool**. Η έμπνευση ανήκει στην εταιρία Marco Sea που έχει έδρα το Μπρούκλιν και έχει στόχο την ενεργοποίηση παραμελημένων περιοχών του αστικού τοπίου, με την χρήση καθημερινών στοιχείων ως μονάδες δόμησης. Ο κάδος ως ένα στοιχείο συνυφασμένο με την καθημερινότητα της πόλης, μετατρέπεται σε πισίνα, χαρίζοντας ανέλπιστες εμπειρίες. Οι κατασκευές αυτές, έχοντας την λογική των containers, χαρακτηρίζονται από την ευκολία συναρμολόγησης και μεταφοράς σε οποιοδήποτε σημείο ενώ προσωρινές τέτοιες εγκαταστάσεις έχουν ήδη τοποθετηθεί στην Νέα Υόρκη στο Park Avenue, με μεγάλη προσέλευση κόσμου κάθε ηλικίας.⁷³ (εικ. 81, 82)

Η επιτυχία τους έγκειται όχι τόσο στην κάλυψη των αναγκών σε χώρους κολύμβησης αλλά γιατί αυτή κάθε αυτή η πράξη τελείται σε έναν ανορθόδοξο χώρο με την λογική του στιγμιαίου και του εφήμερου. Εντάσσονται κατά μια έννοια στην **οικολογική** πρακτική της **ανακύκλωσης** επαναπροσδιορίζοντας την χρήση τους με την λογική των container δηλαδή ως άμεσα διαθέσιμων αντικειμένων από το «τεχνητό περιβάλλον» χωρίς περεταίρω επεξεργασία για τον διαχωρισμό των στοιχείων που μπορούν να ανακυκλωθούν.

Βέβαια δεν είναι μια καινούρια ιδέα καθώς στην Αμερική από το 1966 υπήρχε ένα πιλοτικό πρόγραμμα με τις ονομαζόμενες mini pools προκατασκευασμένες φορητές

πισίνες διαστάσεων 6x12 μ. περίπου σε περιοχές που δεν υπήρχαν υποδομές.

Επιπλέον τα **“Swimmobiles”** έβγαλαν κυριολεκτικά την πισίνα στον δρόμο την δεκαετία του 70. (εικ.83)



[εικ 81] : Διαδικασία μετατροπής του κάδου σε πισίνα.

⁷³ <http://www.spontaneousinterventions.org/project/mobile-dumpster-pools>



[εικ. 82]: Πισίνες στο Park Avenue



[εικ. 83.] :Τα "swimmobiles" της δεκαετίας του 70'

Ακόμα μια ανατρεπτική ιδέα, είναι η πρόταση μετατροπής εγκαταλελειμμένου **σταθμού Μετρό** στο Παρίσι σε **πισίνα**. Στο δίκτυο μετρό του Παρισιού υπάρχουν 11 σταθμοί που είναι κλειστοί. Είτε μετά από καταστροφές που υπέστησαν μετά τον δεύτερο πόλεμο είτε γιατί εξ αρχής δεν λειτούργησαν ποτέ. Η πρόταση των γάλλων αρχιτεκτόνων **Manal Rachdi** και **Nicolas Laisné** είναι η ενεργοποίηση των χώρων αυτών, δίνοντας τους νέες χρήσεις, όπως εστιατόρια, κλαμπ υπόγειοι κήποι και πισίνα. Η πρόταση αυτή δεν έχει υιοθετηθεί ακόμα από την κυβέρνηση καθώς θεωρείται πως η μετατροπή των χώρων αυτών, ώστε να παρέχουν την απαιτούμενη ασφάλεια για το κοινό, είναι δύσκολή και δαπανηρή.(εικ 84)



[εικ. 84]: Επανάχρηση παλιού σταθμού μετρό στο Παρίσι ως πισίνα.

9. Η Ελληνική πραγματικότητα

Η πισίνα του **Ζαππείου**, το **Εθνικό Κολυμβητήριο**, ήταν η πρώτη πισίνα ολυμπιακών διαστάσεων και η μοναδική για δεκαετίες. Κατασκευάστηκε στις αρχές του **1940** επί κυβερνήσεως Μεταξά, και στις 8 Ιουλίου έγιναν τα εγκαίνια. Στα χρόνια της κατοχής αποτέλεσε χώρο συνάντησης και αναψυχής των γερμανών αξιωματούχων. Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, φιλοξένησε το πρώτο πρωτάθλημα κολύμβησης και αποτέλεσε πόλο έλξης αθλητών και θεατών, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη των αθλημάτων του υγρού στίβου. (εικ. 85)

Το κλειστό κολυμβητήριο της **Σχολής Ναυτικών Δοκίμων** κατασκευάστηκε από τον **Δημήτρη Φατούρο** το **1959**. Ο αρχιτέκτονας έθεσε τον προβληματισμό για την έννοια του εσωτερικού χώρου με λειτουργίες υπαίθρου και τις απαιτήσεις που αυτός έχει στην περίπτωση του κλειστού κολυμβητηρίου. Ο χρήστης-κολυμβητής δεν έρχεται συμπτωματικά σε επαφή με την φύση αλλά συμμετέχει ενεργά, γίνεται «ένα» με την φύση. Πέρα λοιπόν από τις τεχνικές απαιτήσεις του χώρου για φωτισμό, αερισμό, μονώσεις και ακουστική, ο αρχιτέκτονας καλείται να αντιμετωπίσει και τις ιδιόμορφες ψυχολογικές και αισθητικές απαιτήσεις του κλειστού κολυμβητηρίου. Με την «ψυχική άνεση» του κολυμβητή ως γνώμονα και ανάλογα με τις επιτρεπόμενες διαστάσεις και τις επιμέρους λειτουργίες-χρήσεις, ορίστηκε πρώτα το ύψος και μετά η καμπυλόμορφη κάλυψη. Την στήριξη του στεγάστρου αναλαμβάνουν τα τόξα από μπετόν ενώ η όψη που βλέπει

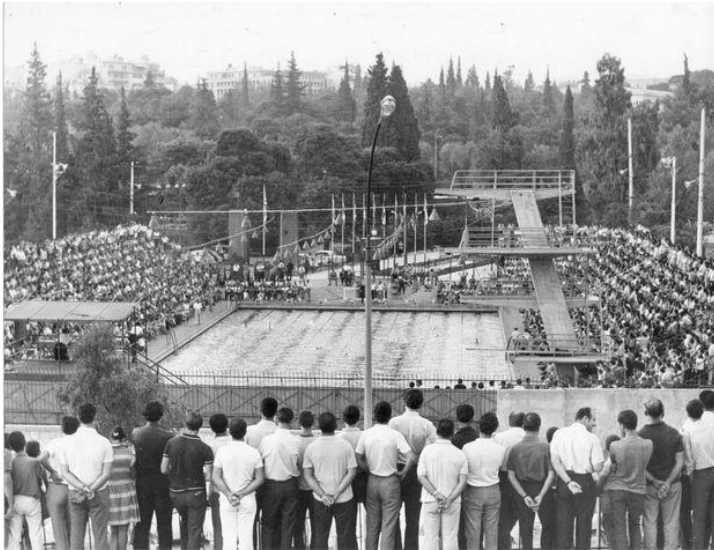
προς την θάλασσα καλύφθηκε από τζαμαρία αφήνοντας άπλετο φυσικό φώς στον χώρο.⁷⁴ (εικ. 86)

Το **Σεράφειο κολυμβητήριο** βρίσκεται στη συμβολή των οδών Π. Ράλλη και Πειραιώς στην Αθήνα. Χτίστηκε το **1960** με κληροδότημα του ομογενούς Αλκιβιάδη Σεράφη στο δήμο Αθηναίων, προκειμένου να χτιστούν Δημόσια Λουτρά όπου θα πλένονταν οι Αθηναίοι δωρεάν. Το κολυμβητήριο έπαθε σοβαρές ζημιές με το σεισμό του '99 και έπειτα από πυρκαγιά το 2006 κρίθηκε ακατάλληλο και κατεδαφίστηκε. Εξυπηρετούσε τους κατοίκους των δήμων Ρούφ, Γκαζιού, Κεραμικού, Πετραλώνων, Θησείου και Ταύρου οι οποίοι διεκδικούν την ανακατασκευή του κολυμβητηρίου με χώρους πρασίνου. Παρά τις συνεχείς υποσχέσεις και εξαγγελίες για την επαναλειτουργία του κολυμβητηρίου⁷⁵ αποφασίζεται η κατασκευή Κλειστού Κολυμβητηρίου με καφέ-κυλικείο-εστιατόριο και Πολιτιστικού Κέντρου με εκθεσιακούς χώρους και χώρους γραφείων. Το Φεβρουάριο του 2013 ο Δήμος Αθηναίων το εντάσσει στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Αττική"⁷⁶ (εικ. 87)

⁷⁴ <http://domesindex.com/buildings/kleisto-kolyimbhthrio-sth-sxolh-naytikwn-dokimwn/>

⁷⁵ http://kerameikos.blogspot.gr/2011/02/blog-post_20.html

⁷⁶ http://www.athensib.gr/_athensib/images/EFD_FILES/2013/Entaxeis/Bet6orin-o5o-signed.pdf



[εικ. 85]: Διεξαγωγή πρωταθλήματος κολύμβησης στο Εθνικό Κολυμβητήριο Ζαππείου.



[εικ. 86]: Κολυμβητήριο Ναυτιών Δοκίμων

Θέλουμε την κατασκευή του νέου ΣΕΡΑΦΕΙΟΥ ΚΟΛΥΜΒΗΤΗΡΙΟΥ *Τώρα !*

ΟΧΙ στην καταστροφή

- Του πρασίνου!
- Της παιδικής χαράς !
- Και των κοινοχρήστων ελεύθερων χώρων!

ΟΧΙ στην κατασκευή

- Υπαίθριου πάρκινγκ που θα καταστρέψει τελείως τον χώρο της παιδικής χαράς και πολλά δένδρα!
- Κτιρίου αθλητικών εκθεμάτων και διοργανώσεων άνω των 900 τμ!
- Κτιρίου για Εστιατόριο/café άνω των 160τμ
- Τετραρόφου κτιρίου γραφείων 3.000 τμ, για τις διοικητικές υπηρεσίες του ΟΝΑ.
- Ακάλυπτου χώρου 350τμ για τραπεζοκαθίσματα που θα εξυπηρετούν το εστιατόριο/café

ΝΑΙ στην άμεση κατασκευή

- Κλειστού Δημοτικού Κολυμβητηρίου με κύρια και βοηθητική παιδική δεξαμενή.
- Όλων των χώρων που είναι απαραίτητοι για την εύρυθμη και σύγχρονη λειτουργία του Κολυμβητηρίου.
- Στην διαμόρφωση των κοινοχρήστων ακάλυπτων χώρων με πράσινο υψηλής βλάστησης και σημεία όπου οι κάτοικοι θα μπορούν να απολαμβάνουν ώρες ξεκούρασης και ψυχαγωγίας.

Εμείς οι κάτοικοι με τα παιδιά μας βρισκόμαστε στο χώρο του Σεραφείου ,
ενημερωνόμαστε, συζητάμε και δενδροφυτεύουμε συμβολικά εκεί όπου με την συνηγορία του Δήμου Αθηναίων, τον Μάρτιο ο εργολάβος έκοψε πολλά δένδρα.
Αποφασίζουμε και Δρούμε για την αποτροπή των σχεδίων τους και **Απαιτούμε** την άμεση κατασκευή του Δημοτικού Κολυμβητηρίου!

**ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΚΑΤΟΙΚΩΝ
ΔΕΝΤΡΟΦΥΤΕΥΣΗ**
Κυριακή 15 Μάη '11
5:30 μ.μ.
Μέσα στο χώρο του Σεράφειου
Πειραιώς & Π. Ράλλη

Συνέλευση κατοίκων για το Σεράφειο

[εικ. 87]: Διεκδίκηση των κατοίκων των όμορων δήμων για την κατασκευή του νέου κολυμβητηρίου.

Πληθώρα άλλων κολυμβητικών εγκαταστάσεων, ανοικτών κατά κύριο λόγο αναπτύχθηκαν, κυρίως στην Αττική αλλά και στην υπόλοιπη Ελλάδα, για την ανάπτυξη των αθλημάτων του υγρού στίβου. Πολλές από αυτές στην πορεία μετατράπηκαν σε κλειστές εγκαταστάσεις όπως τα Καπαγιέρωφ στον Πειραιά, το Δημοτικό Γυμναστήριο Νέας Σμύρνης κ.α. Παρά τον αριθμό τους δεν επαρκούν για την κάλυψη των αναγκών όλων των αθλητικών σωματείων το βασικότερο όμως είναι ότι δεν υπήρξε ο κατάλληλος προγραμματισμός ώστε το ευρύ κοινό να αποκτήσει «κολυμβητική παιδεία». Ως αποτέλεσμα, η Ελλάδα μια χώρα με την μεγαλύτερη ακτογραμμή της Ευρώπης να έχει το αρνητικό ρεκόρ σε θανατηφόρα ατυχήματα από πνιγμό.

Σήμερα τα περισσότερα κολυμβητήρια αδυνατούν να ανταπεξέλθουν στα υψηλά λειτουργικά κόστη και παραμένουν για μεγάλο χρονικό διάστημα κλειστά.

10. Επίλογος συμπεράσματα

Η χρήση και η αναγκαιότητα για δημόσιους χώρους κολύμβησης, ανάλογα με την ιστορική περίοδο, αντικατοπτρίζεται τόσο στην μορφή όσο και στην χωροθέτησή τους.

Από χώρους χαλάρωσης και εκγύμνασης κατά την αρχαιότητα, τις λιτές λουτρικές εγκαταστάσεις στην Αγγλία και στην Αμερική για την υγιεινή των μεταναστών και έγχρωμων της εργατικής τάξης, σε δημοφιλής προορισμούς και χώρους εκτόνωσης την περίοδο της «εφεύρεσης» του ελεύθερου χρόνου και του ελεύθερου χώρου που του αντιστοιχεί.

Από τις εγκαταστάσεις κολυμβητηρίων για τις ανάγκες των Ολυμπιακών Αγώνων έως τις πλωτές κατασκευές στα ποτάμια των Ευρωπαϊκών πόλεων ως ανοικτοί χώροι εκτόνωσης στο φυσικό υδάτινο στοιχείο της πόλης συμβάλλοντας έτσι στην αναβάθμισή του.

Από τα παραδείγματα συμπεραίνουμε ότι:

- Ο άνθρωπος στα κέντρα των πόλεων αναζητά την επαφή με το φυσικό στοιχείο του νερού. Αποζητά την επανάχρηση των υδάτινων πόρων κυρίως σε υποβαθμισμένες περιοχές (πρώην βιομηχανοποιημένες). Η ανάγκη αυτή μετατρέπεται σε «εργαλείο» για την αναβάθμιση των περιοχών αυτών και την επαναδιακδίκηση του δημόσιου χώρου. Η νέα αυτή τάση ακολουθεί την τάση της ανακύκλωσης και της περιβαλλοντικής συνείδησης.
- Οι κολυμβητικές εγκαταστάσεις των Ολυμπιακών Αγώνων, ως τα κυριότερα παραδείγματα μεγάλων κατασκευών κολυμβητηρίων συνεχίζουν να λειτουργούν με επιτυχία, όταν μετά το πέρας των αγώνων, απευθύνονται σε όσο το δυνατόν περισσότερες ομάδες χρηστών. Τα τελευταία χρόνια, το ζητούμενο της ορθής διαχείρισης των φυσικών πόρων έχει οδηγήσει στην ένταξη συστημάτων που μειώνουν τις ενεργειακές απαιτήσεις και την κατανάλωση νερού. Δυστυχώς το παράδειγμα της Ελλάδας μας έχει αποδείξει ότι όταν δεν υπάρχει μεταολυμπιακή μελέτη για την ορθή διαχείριση των εγκαταστάσεων αυτά σταδιακά ερημώνουν και εγκαταλείπονται. Αν και οι κολυμβητικές εγκαταστάσεις στην Αθήνα είναι σε λειτουργία τα προβλήματα συντήρησης του χώρου είναι πολλά.
- Σε περιόδους κρίσης, όπως αυτή που διανύουμε η επιβίωση κολυμβητικών εγκαταστάσεων είναι δύσκολη όταν δεν έχουν επιλυθεί τα ζητήματα για την κάλυψη των ενεργειακών τους απαιτήσεων από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

Εν κατακλείδι, η αρχέγονη ανάγκη του ανθρώπου για επαφή με το υδάτινο στοιχείο, στα κέντρα των πόλεων, παραμένει ζητούμενο.

Τα ζητήματα της προστασίας του περιβάλλοντος και της οικολογίας οδηγούν στην αναζήτηση εναλλακτικών χώρων κολύμβησης. Οι ίδιοι αυτοί χώροι αποτελούν το συνδετήριο στοιχείο μεταξύ αστικού ιστού και υδάτινου στοιχείου επαναπροσδιορίζοντας τον ρόλο του στην πόλη. Πέρα από την αναγκαιότητα των κολυμβητηρίων για προπόνηση και διεξαγωγή αγώνων των αθλημάτων του υγρού στίβου (εκτός των αθλημάτων ανοικτής θαλάσσης), οι νέοι αυτοί χώροι δίνουν μια διαφορετική εμπειρία στους χρήστες συνδέοντας την κολύμβηση με το περιβάλλον.

Βιβλιογραφία

- Αλμπανίδης Ευάγγελος, "Η ιστορία της άθλησης στον αρχαίο Ελληνικό κόσμο", εκδόσεις Σάλτο, Θεσσαλονίκη 2004,
- Trianti-Stourna E., Spyropoulou K., Theofylaktos C., Droutsas K., Balaras C. A., Santamouris M., Asimakopoulos D. N., Lazaropoulou G., Papanikolaou N., 1998. Energy conservation strategies for sports centers: Part B Swimming pools. *Energy and Buildings* 27, 123-135
- Ο Αθλητισμός, το Σώμα και η Μοντέρνα Αρχιτεκτονική, do.co.mo, Τα Τετράδια του Μοντερισμού, Εκδόσεις futura, 2006.
- Le Corbusier, *La ville radieuse*, Paris, 1933
- Jean-Pierre Goubert, *The Conquest of Water: The Advent of Health in the Industrial Age*, Oxford: Polity Press 1989
- Jeff Wiltse, *Contested Waters: A Social History of Swimming Pools in America*, Chapel Hill: North Carolina UP, 2007,
- Thomas A. P. van Leeuwen, *The Springboard in the Pond, An Intimate History of the Swimming Pool*, (The MIT Press 1999)
- A-C. Quartermère de Quincy, "Dictionnaire d' Architecture", in *Encyclopédie méthodique* (Paris: Panckoucke, 1788-1825)
- Sato D, Kaneda K, Wakabayashi H, Nomura T. (2007). The water exercise improves health-related quality of life of frail elderly people at day service facility. *Quality of Life Research*
- Rem Koolhaas, *Delirious New York: A Retroactive Manifesto for Manhattan*, (New York: Oxford University press, 1978)
- Casimir Broussais, *De la gymnastique considérée comme moyen thérapeutique et hygiénique*, Paris 1827
- Philip Drew, *New Tent Architecture*, Thames & Hudson, 2008

Διαλέξεις

Μιχαήλ Χρ., Στυλιανίδης Μ., Στυλιανού Ν., "Ο πόλεμος του αστικού ανταγωνισμού, η Ολυμπιακή μάχη της Αθήνας, Διάλεξη ΕΜΠ, Ιούλιος 2006

Αθηνά Πανταλέων, Κτίριο και νερό: η παρουσία του υγρού στοιχείου στην αρχιτεκτονική σύνθεση από την προϊστορία μέχρι τον 21^ο αιώνα, Διάλεξη ΕΜΠ, 2003

Γάκη Γεωργία, Σταματογιαννάκη Ελένη, "Περί ύδατος και λουτρών. Το νερό και το σώμα", Διάλεξη ΕΜΠ, 2006.

Ηλίας Παπανικλάου, Αρχιτεκτονική και Αθλητισμός, Το στάδιο στην πόλη, Ερευνητική εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών τμήμα Αρχιτεκτόνων μηχανικών, 2013

Ηλεκτρονικές πηγές

<http://www.hellenicnavy.gr/hosted/EUE/arthra/Sept05/5.pdf> (ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ, Αθλήματα του Υγρού Στίβου και της Θάλασσας άρθρο του Πέτρου Λινάδρου)

<http://www.fina.org>

http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=f1YvCraNFx8

<http://koe.org.pekkdm.gr/html/istoriko/istoriko.htm>

<http://www.espressonews.gr/%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B5%CF%87%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF/71480/%CE%BB%CE%BF%CF%85%CE%BA%CE%AD%CF%84%CE%BF-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%BF%CE%BB%CF%85%CE%BC%CF%80%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%8C-%CE%BA%CE%BF%CE%BB%CF%85%CE%BC%CE%B2%CE%B7%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BF-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B6%CE%B1%CF%80%CF%80%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85>

<http://domesindex.com/buildings/kleisto-kolymbhthrio-sth-sxolh-naytikwn-dokimwn/>

http://pireorama.blogspot.gr/2012/03/blog-post_22.html

http://www.fa3.gr/diefth_fa_ypepth/greek-swimming-pools.htm

<http://icebergs.com.au/>

<http://www.archdaily.com/150272/ad-classics-leca-swimming-pools-alvaro-siza/>

<http://untappedcities.com/2013/08/20/vintage-public-pools-paris-life-of-pi-piscine-molitor-deligny-tourelles/>
<http://www.alaincharlesperrot.com/en/project/Piscine-Molitor/>

http://www.koe.org.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=2616&Itemid=420

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Olympic_venues_in_swimming

<http://www.engineering-timelines.com/scripts/engineeringItem.asp?id=817>

http://vhd.heritage.vic.gov.au/#detail_places;2038
<http://salamboblog.com/2011/04/04/romes-best-swimming-pool/>

<http://structurae.net/structures/data/index.cfm?id=s0028486>

<http://www.archdaily.com/109136/ad-classics-munich-olympic-stadium-frei-otto-gunther-behnisch/>

<http://www.swm.de/english/m-baeder.html>

[http://en.wikipedia.org/wiki/Olympic_Stadium_\(Montreal\)#Background_and_architecture](http://en.wikipedia.org/wiki/Olympic_Stadium_(Montreal)#Background_and_architecture)

<http://www.swimmingworldmagazine.com/lane9/news/World/31355.asp>

<http://www.e-architect.co.uk/beijing/watercube-beijing>

http://en.wikipedia.org/wiki/Natural_pool

<http://www.naturbadriehen.ch/?a=1&t=0&y=3001&r=0&n=117&i=&c=25&v=page4&o=&s=>

<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=276257>

<http://www.flussbad-berlin.de/en/>

http://www.bustler.net/index.php/article/regional_holcim_awards_2011_for_europe_announced_in_milan/

<http://www.archdaily.com/11216/copenhagen-harbour-bath-plot/>

<http://oresund.badevand.dk/>

http://en.wikipedia.org/wiki/Copenhagen_Harbour_Baths

<http://inhabitat.com/badboot-the-worlds-largest-floating-swimming-pool-opens-today-in-antwerp/badboot-opens-sculpit-5/?extend=1>

http://www.convertiblecity.de/projekte_projekt29_en.html<http://www.publicspace.org/en/works/d059-spreebruecke>

<http://www.pluspool.org/pool/>,

<http://popupcity.net/trend-1-crowd-funded-urbanism/>

<http://www.spontaneousinterventions.org/project/mobile-dumpster-pools>

http://www.bustler.net/index.php/article/faaborg_harbour_bath_and_blue_base_by_jds/

Πηγές Εικόνων

[Εικ. 1]: <http://www.ukbabyandtoddlershow.co.uk/water-babies-exclusively-exhibit-at-baby-and-toddler-show-2015/>

[Εικ. 2]: http://en.wikipedia.org/wiki/Sigmund_Freud

[Εικ. 3]: <http://figgery.com.ua/filipp-halsman-harizmaticzny-e-fotografii-sal-vadora-dali/>

[εικ. 4]: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paros_Baptist%C3%A8re.JPG

[εικ. 5]: <http://www.hellenicnavy.gr/hosted/EUE/arthra/Sept05/5.pdf> (ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ , Αθλήματα του Υγρού Στίβου και της Θάλασσας άρθρο του Πέτρου Λινάρδου

[εικ.6]: http://en.wikipedia.org/wiki/Great_Bath,_Mohenjo-daro

[εικ.7]: Περιοδικό Ναυτική Ελλάς, άρθρο Πέτρος Λινάρδος

[εικ. 8]: <http://janeaustensworld.wordpress.com/2009/03/04/the-peerless-pool-londons-first-outdoor-public-swimming-pool/>

[εικ. 9,10]: <http://parisisinvisible.blogspot.gr/2013/01/the-swimming-pool-that-sank-and-other.html>

[εικ.11]: http://pireorama.blogspot.gr/2014/01/blog-post_7.html

[ΕΙΚ. 12]: <http://mikros-romios.gr/4666/mpania/>

[ΕΙΚ. 13]: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bondi_Icebergs_pools.jpg

[ΕΙΚ. 14,15,16,17]: <http://farquitecturar.blogspot.gr/2012/05/alvaro-siza-vieira-swimming-pools-leca.html>

[ΕΙΚ. 18, 19]: <http://oldschool1003.com/2345103/why-dont-black-people-swim/>

[ΕΙΚ. 20,21]: <http://nddaily.blogspot.gr/2014/03/805-wpa-swimming-pools.html>

[ΕΙΚ.22]: http://en.wikipedia.org/wiki/Pierre_de_Coubertin

[ΕΙΚ. 23]: http://en.wikipedia.org/wiki/1896_Summer_Olympics

[ΕΙΚ. 24]: <http://www.culture.gouv.fr/culture/inventai/itiinv/archixx/imgs/p32-03.htm>

[ΕΙΚ. 25]: <http://www.artmaniere-paris.com/collections-permanentes/butte-aux-cailles>

[ΕΙΚ. 26,27]:

<http://untappedcities.com/2013/08/20/vintage-public-pools-paris-life-of-pi-piscine-molitor-deligny-tourelles/>

[ΕΙΚ. 28, 29]:

<http://untappedcities.com/2014/05/20/paris-piscine-molitor-abandoned-pool-of-life-of-pi-renovated-and-given-new-life/>

[ΕΙΚ. 30,31,32]: <http://www.swimmingworldmagazine.com/lane9/news/Commentary/31314.asp>

[ΕΙΚ. 33]: <http://briefmarkenfrank.bplaced.net/vorgeschichte.html>

[ΕΙΚ. 34,35]:<http://hansen-hansen.com/?p=1087>

[ΕΙΚ. 36]:<http://www.studiopolazzo.it/storia.html>

[ΕΙΚ. 37]:<http://salamboblog.files.wordpress.com/2011/04/pool-view-2.jpg>

[ΕΙΚ.38]: <http://architecturalmoleskine.blogspot.gr/2011/10/kenzo-tange-yoyogi-national-gymnasium.html>

[ΕΙΚ. 39,40]: <http://www.archdaily.com/109138/ad-classics-yoyogi-national-gymnasium-kenzo-tange/>

[ΕΙΚ. 41,42,43]: <http://www.archdaily.com/109136/ad-classics-munich-olympic-stadium-frei-otto-gunther-behnisch/>

[ΕΙΚ. 44]:

http://de.wikivoyage.org/wiki/M%C3%BCnchen/Sehensw%C3%BCrdigkeiten#mediaviewer/Datei:Muc_OlympiaSchwimhalle_2013.jpg

[ΕΙΚ.45]: <http://www.mtlblog.com/2013/10/15-pictures-of-the-montreal-olympic-stadium-being-built-1973-1976/#>

[ΕΙΚ. 46]: [http://en.wikipedia.org/wiki/Olympic_Stadium_\(Montreal\)#Background_and_architecture](http://en.wikipedia.org/wiki/Olympic_Stadium_(Montreal)#Background_and_architecture)

[ΕΙΚ. 47,48]: Το “Water Cube” σε αντιδιαστολή με το “Bird Nest” <http://www.designbuild-network.com/projects/watercube/>

[ΕΙΚ.49]:<http://www.shapeways.com/model/173442/weaire-phelan-strcuture.html>

[ΕΙΚ. 50]: Προσωπικό αρχείο

[ΕΙΚ. 51]: <http://www.fastcodesign.com/1662090/world-s-wackiest-water-park-rises-in-beijing-where-michael-phelps-once-won-gold>

[ΕΙΚ. 52 ,53,54,55]:

<http://www.dezeen.com/2011/08/12/london-aquatics-centre-2012-by-zaha-hadid-photographed-by-huffon-crow/>

[ΕΙΚ. 56]: <http://www.66us.com/how-to-build-a-natural-swimming-pool/>

[ΕΙΚ. 57]: <http://www.66us.com/how-to-build-a-natural-swimming-pool/>

[ΕΙΚ. 58]: <http://inhabitat.com/herzog-de-meurons-naturbad-riehen-natural-swimming-pool-breaks-ground-in-switzerland/naturbad-riehen-herzog-de-meuron-2/?extend=1>

[ΕΙΚ. 59]: <http://www.naturbadriehen.ch/?a=1&t=0&y=3001&r=0&n=117&i=&c=25&v=page4&o=&s=>

[ΕΙΚ. 60]: <http://www.flussbad-berlin.de/en/flussbad/idee/>

[ΕΙΚ. 61]: <http://www.flussbad-berlin.de/en/flussbad/idee/#post-448>

[ΕΙΚ. 62]: <http://pruned.blogspot.gr/2011/12/swimmable-berlin.html>

[ΕΙΚ. 63]: <http://contemporarycity.org/2014/04/koolhaas-rem-2/>

[ΕΙΚ. 64, 65]:

<http://www.archdaily.com/11216/copenhagen-harbour-bath-plot/>

[ΕΙ. 66]: <http://assets.inhabitat.com/wp-content/blogs.dir/1/files/2012/08/Badboot-Opens-Sculpt-13.jpg>

[ΕΙΚ. 67]: http://ad009cdnb.archdaily.net/wp-content/uploads/2014/06/53a2f099c07a80fed5000227_faaborg-harbor-bath-urban-agency-jds-creo-arkitekter_fab_diagrams_0_site_situation_copia.jpg

[ΕΙΚ. 68]: http://ad009cdnb.archdaily.net/wp-content/uploads/2014/06/53a2f11cc07a80fed500022b_faaborg-harbor-bath-urban-agency-jds-creo-arkitekter_s1.png

[ΕΙΚ. 69]: <http://ad009cdnb.archdaily.net/wp-content/uploads/2011/03/1301498104-jds-klar-creo-fab-faaborg-harbour-bath-overall-view.jpg>

[ΕΙΚ. 70]: http://ad009cdnb.archdaily.net/wp-content/uploads/2014/06/53a2eecd07a8079c5000253_faaborg-harbor-bath-urban-agency-jds-creo-arkitekter_img_2869.jpg

http://ad009cdnb.archdaily.net/wp-content/uploads/2014/06/53a2efeec07a80fed5000223_faaborg-harbor-bath-urban-agency-jds-creo-arkitekter_panorama_borja_2-sky.jpg

[ΕΙΚ. 71]: <http://www.archdaily.com/2899/kastrup-sea-bath-white-arkitekter-ab/7439-b2/>

[ΕΙΚ. 72]: http://triantafylloug.blogspot.gr/2011/09/blog-post_25.html

[ΕΙΚ. 73]: <http://www.architonic.com/aisht/the-kastrup-sbad-project-white-arkitekter-ab-goteborg/5100117>

[ΕΙΚ. 74,75]:

http://www.convertiblecity.de/projekte_projekt29_en.html

[εικ. 76,77]: <http://www.dezeen.com/2011/06/21/pool-by-family-and-playlab/>

[εικ. 78,79,80]: <http://jdsa.eu/dub/>

[εικ 81] : <http://www.barnorama.com/dumpster-swimming-pools/>

[εικ. 82]: <http://www.spontaneousinterventions.org/project/mobile-dumpster-pools>

[εικ. 83]: <http://www.nycgovparks.org/about/history/pools>

[εικ. 84]:<http://www.dezeen.com/2014/02/11/convert-disused-paris-metro-stations-swimming-pools-galleries-cinema-night-club/>

[εικ. 85]: <http://www.inewsgr.com/10/rantevou-me-tin-istoria-gia-tous-elvys.htm>

[εικ. 86]: <http://www.agelioforos.gr/default.asp?pid=7&ct=40&artid=1575>

[εικ. 87]: http://kerameikos.blogspot.gr/2011/02/blog-post_20.html